

Yleiskommentti nro 21 (2017)
katuoloissa elävistä lapsista

Sisältö

		Sivu
I	Johdanto "tarinamme muuttaminen"	3
II	Kokonaiskonteksti	3
III	Tavoitteet	5
IV	Lapsenoikeusperustaiseen lähestymistapaan pohjautuvat kokonaisvaltaiset pitkän aikavälin strategiat	6
V	Katuoloissa elävien lasten kannalta keskeiset yleissopimuksen artiklat	11
VI	Yleiskommentin levittäminen ja yhteistyö	26

I Johdanto: "tarinamme muuttaminen"

1. Tätä yleiskommenttia varten kuullut katuoloissa elävät lapset toivat voimakkaasti esiin kunnioituksen, ihmisarvon ja oikeuksien tarpeen. Katuoloissa elävät lapset ilmaisivat tuntemuksiaan muun muassa seuraavin sanoin: "Kunnioittakaa meitä ihmisinä."; "Haluaisin, että ihmiset, jotka eivät ole koskaan asuneet kadulla, näkisivät meidät ihmisinä, joilla on ylpeytensä samoin kuin tavallisillakin ihmisillä."; "Kyse ei ole meidän saamisesta turvaan pois kadulta. Kyse on meidän asemamme tunnustamisesta."; "Hallitusten ei pitäisi sanoa, ettemme saisi olla kaduilla. Niiden ei pitäisi häiritä meitä, jos olemme kaduilla. Meidät pitäisi hyväksyä."; "Kadulla asuminen ei tarkoita, ettei meillä voisi olla oikeuksia."; "Katuelämä jättää jälkensä: joko pääset pois kadulta tai et."; "Emme halua apua, hyväntekeväisyyttä ja sääliä. Hallitusten tulisi tehdä yhteistyötä yhteisöjen kanssa antaakseen meille oikeuksia. Emme pyydä hyväntekeväisyyttä. Haluan tulla ihmiseksi, joka pystyy puolustamaan itseään."; "[Ihmisten] pitäisi antaa meille mahdollisuus käyttää lahjakkuuksiamme ja taitojamme unelmiemme saavuttamiseen."; "Antakaa meille mahdollisuus tarinamme muuttamiseen."¹

II Kokonaiskonteksti

Tavoite

2. Tässä yleiskommentissa lapsen oikeuksien komitea antaa valtioille virallisia ohjeita katuoloissa eläviä lapsia koskevien kattavien, pitkän aikavälin kansallisten strategioiden kehittämiseen kokonaisvaltaisen lapsenoikeusperustaisen lähestymistavan pohjalta ja käsittelee sekä ennaltaehkäisy- että torjuntatoimia, jotka ovat lapsen oikeuksien yleissopimuksen mukaisia. Vaikka yleissopimuksessa ei viitata nimenomaisesti katuoloissa eläviin lapsiin, kaikki sen määräykset koskevat myös tällaisia lapsia, joiden osalta loukataan suurinta osaa sen artikloista.

Kuulemiset

3. Seitsemässä alueellisessa kuulemisessa kuultiin yhteensä 327:ää lasta ja nuorta 32 maasta. Kansalaisyhteiskunnan edustajat vastasivat yleiseen lausuntopyyntöön, ja kaikille sopimusvaltioille toimitettiin yleiskommentin luonnos.

¹ Kaikki lainaukset ovat peräisin tätä yleiskommenttia varten järjestetyistä kuulemisista tai siihen annetuista kirjallisista lausunnoista. Lainaukset ovat lapsilta Bangladeshista (kirjallinen lausunto Dhakasta), lapsilta Latinalaisesta Amerikasta (kuuleminen Meksikossa), 15-vuotiaalta pojalta Brasiliasta, 18-vuotiaalta pojalta ja tytöltä Intiasta, lapsilta ja nuorilta Kongon demokraattisesta tasavallasta, lapsilta ja nuorilta Euroopasta (kuuleminen Brysselissä), 16-vuotiaalta pojalta Pakistanista, pojalta Burundista ja 18-vuotiaalta pojalta Brasiliasta.

Terminologia

4. Aikaisemmin katuoloissa elävistä lapsista on käytetty esimerkiksi seuraavia termejä: "katulapset", "kaduilla olevat lapset", "katujen lapset", "karanneet lapset", "hylätyt lapset", "kadulla asuvat ja/tai työskentelevät lapset", "kodittomat lapset" ja "lapset, joilla on yhteyksiä katuelämään". Tässä yleiskommentissa termiä "katuoloissa elävät lapset" käytetään kattamaan a) lapset, jotka ovat riippuvaisia kaduista asumisen ja/tai työn suhteen joko yksin, yhdessä ikätovereiden tai perheen kanssa, ja b) laajemman lapsiväestön, jolle on muodostunut vahvat yhteydet julkisiin tiloihin ja jolle kadulla on ratkaiseva rooli jokapäiväisessä elämässä ja identiteetin muodostumisessa. Tämä laajempi lapsiväestö kattaa lapset, jotka asuvat ja/tai työskentelevät kaduilla ajoittain mutteivät jatkuvasti, ja lapset, jotka eivät asu tai työskentele kaduilla mutta jotka säännöllisesti ovat kaduilla elävien ikätovereiden, sisarusten tai perheenjäsenten seurassa. Katuoloissa elävien lasten yhteydessä "julkisissa tiloissa oleskelu" käsitetään muun muassa huomattavan pitkän ajan viettämisiksi kaduilla tai katumarkkinoilla, julkisissa puistoissa, yhteisön julkisissa tiloissa, aukioilla ja linja-auto- ja rautatieasemilla. Tähän eivät kuulu julkiset rakennukset, kuten koulut, sairaalat tai muut vastaavat laitokset.

Keskeiset havainnot

5. Katuoloissa eläviin lapsiin sovelletaan erilaisia lähestymistapoja ja toisinaan näiden yhdistelmiä. Näihin kuuluvat lapsenoikeusperustainen lähestymistapa, jossa lasta kunnioitetaan oikeuksien haltijana ja päätökset tehdään usein lapsen kanssa, hyvinvointiin perustuva lähestymistapa, johon kuuluu kohteeksi tai uhriksi katsottujen lasten "pelastaminen" kadulta ja jossa päätökset tehdään lapsen puolesta ottamatta vakavasti huomioon hänen näkemyksiään, ja sortava lähestymistapa, jossa lapsi mielletään rikolliseksi. Hyvinvointiin perustuvassa ja sortavassa lähestymistavassa ei oteta lasta huomioon oikeuksien haltijana, ja ne johtavat lasten pakkosiirtoihin kaduilta, mikä entisestään loukkaa heidän oikeuksiaan. Hyvinvointiin perustuvan ja sortavan lähestymistavan väittäminen lapsen edun mukaisiksi ei missään nimessä tee niistä oikeusperustaisia.² Yleissopimuksen soveltamisessa on olennaista käyttää lapsenoikeusperustaista lähestymistapaa.

6. Katuoloissa elävät lapset eivät ole homogeeninen ryhmä. He eroavat ominaisuuksiltaan muun muassa iän, sukupuolen, etnisen alkuperän, alkuperäiskansaintiteetin, kansalaisuuden, vammaisuuden, seksuaalisen suuntautumisen ja sukupuoli-identiteetin/ilmaisun osalta. Tämä monimuotoisuus merkitsee erilaisia kokemuksia, riskejä ja tarpeita. Kadulla oleskelun luonne ja siellä fyysisesti vietetty aika vaihtelevat huomattavasti lapsesta toiseen samoin kuin lapsilla ikätovereihin, perheenjäseniin, yhteisön jäseniin, kansalaisyhteiskunnan toimijoihin ja viranomaisiin olevien suhteiden luonne ja laajuus. Lasten suhteet voivat auttaa heitä selviytymään kaduilla ja/tai pahentaa heidän oikeuksiaan räikeästi loukkaavia olosuhteita. Lapset suorittavat erilaisia toimintoja julkisissa tiloissa, kuten työ, seurustelu, virkistäytyminen/vapaa-aika, majoittuminen, nukkuminen, ruoanlaitto, peseytyminen ja päihteiden väärinkäyttöön tai seksuaaliseen toimintaan osallistuminen. Lapset voivat osallistua tällaisiin toimintoihin vapaaehtoisesti, muiden vaihtoehtojen puuttuessa tai muiden lasten tai aikuisten pakottamina. Lapset voivat suorittaa niitä yksin tai yhdessä perheenjäsenten,³ ystävien, tuttujen, jengin jäsenten tai hyväksi käytävien ikätovereiden, vanhempien lasten ja/tai aikuisten kanssa.

² Katso yleiskommentti nro 13 (2011) lapsen oikeudesta olla joutumatta minkäänlaisen väkivallan kohteeksi, 59 kohta, ja yleiskommentti nro 14 (2013) lapsen oikeudesta saada etunsa otetuksi ensisijaisesti huomioon.

³ Katuoloissa perheidensä kanssa elävien lasten osalta tässä yleiskommentissa keskitytään lapsiin oikeuksien pääasiallisina haltijoina. Jos katuoloissa elävillä lapsilla on omia lapsia, kunkin sukupolven lasten etu on otettava ensisijaisesti huomioon.

7. Tietoja ei yleensä kerätä järjestelmällisesti tai eriteltyinä, joten ei tiedetä, kuinka moni lapsi elää katuoloissa. Arviot vaihtelevat käytettyjen määritelmien mukaan, jotka heijastavat sosioekonomisia, poliittisia, kulttuurisia ja muita olosuhteita. Tietojen puute tekee näistä lapsista näkymättömiä, mikä johtaa poliitikkojen kehittämättä jättämiseen tai satunnaisiin, tilapäisiin tai lyhytaikaisiin toimenpiteisiin. Tämä johtaa jatkuviin monien oikeuksien loukkauksiin, jotka pakottavat lapset kaduille ja jatkuvat lasten ollessa kaduilla. Tämä ongelma koskee jokaista valtiota.

8. Syyt, joiden vuoksi lapset elävät katuoloissa, ilmiön yleisyys ja tällaisten lasten kokemukset vaihtelevat valtioiden sisällä ja välillä. Taloudelliseen asemaan, rotuun ja sukupuoleen perustuva epätasa-arvo on yksi niistä rakenteellisista syistä, joiden vuoksi lapset päätyvät katuoloihin ja syrjäytyvät. Tätä pahentaa aineellinen köyhyys, riittämätön sosiaalinen suojelu, huonosti kohdennetut investoinnit, korruptio ja finanssipoliitiikat (vero- ja menopolitiikat), jotka vähentävät köyhempien ihmisten mahdollisuuksia päästä köyhyydestä tai poistavat ne. Rakenteellisten syiden vaikutuksia pahentavat entisestään odottamattomat muutokset, joita aiheutuu konflikteista, nälänhädästä, epidemioista, luonnonkatastrofeista tai pakkohäädöistä, tai tapahtumat, jotka johtavat kotiseudulta siirtymiseen tai pakkosiirtolaisuuteen. Muihin syihin kuuluvat väkivalta, hyväksikäyttö, riisto ja laiminlyönti kotona tai hoito- tai koulutuslaitoksissa (mukaan lukien uskonnolliset laitokset), huoltajien kuolema, lapsesta luopuminen (mukaan lukien HIVin/AIDSin vuoksi),⁴ huoltajien työttömyys, epävakaat perheet, perheen hajoaminen, moniavioisuus,⁵ syrjäyttäminen koulutuksesta, päihitteiden väärinkäyttö ja (lasten tai perheiden) mielenterveysongelmat, suvaitsemattomuus ja syrjintä, joka kohdistuu muun muassa vammaisiin lapsiin, noituudesta syytettyihin lapsiin, perheiden hylkäämiin lapsisotilaina toimineisiin lapsiin ja lapsiin, jotka on karkotettu perheistään heidän seksuaalisuutensa kyseenalaistamisen vuoksi tai koska he tunnustautuvat lesboiksi, homoiksi, biseksuaaleiksi, transseksuaaleiksi, intersukupuolisiksi tai aseksuaaleiksi, sekä se, etteivät perheet hyväksy lasten vastustusta haitallisille käytännöille, kuten lapsiavioliitolle ja naisten sukuelinten silpomiselle.⁶

III Tavoitteet

9. Yleiskommentin tavoitteena on

- a) selventää valtioiden velvollisuuksia lapsenoikeusperustaisen lähestymistavan soveltamisessa strategioihin ja aloitteisiin, jotka koskevat katuoloissa eläviä lapsia
- b) tarjota kattavia ja virallisia ohjeita valtioille kokonaisvaltaisen ja lapsenoikeusperustaisen lähestymistavan käytöstä, jotta lapset voivat välttyä oikeuksien loukkauksilta ja valinnanmahdollisuuksien puutteelta, joka ajaa lapset riippuvaisiksi kaduista henkiinjäämisensä ja kehityksensä turvaamiseksi, sekä edistää ja suojella katuoloissa jo elävien lasten oikeuksia varmistamalla hoidon jatkuvuus ja auttamalla heitä kehittymään täyteen potentiaaliinsa
- c) määritellä yleissopimuksen tiettyjen artiklojen vaikutukset katuoloissa eläviin lapsiin, jotta voidaan parantaa heidän kunnioittamistaan oikeuksien haltijoina ja täysimääräisinä kansalaisina ja lisätä ymmärrystä lasten yhteyksistä katuelämään.

⁴ Katso yleiskommentti nro 3 (2003) HIVistä/AIDSista ja lapsen oikeuksista, 7 kohta.

⁵ Katso naisten syrjinnän poistamista käsittelevän komitean ja lapsen oikeuksien komitean yhteinen yleissuositus/yleiskommentti nro 31 ja nro 18 haitallisista käytännöistä, 25–28 kohta.

⁶ *Ibid.*, 19–24 kohta.

IV Lapsenoikeusperustaiseen lähestymistapaan pohjautuvat kokonaisvaltaiset pitkän aikavälin strategiat

A. Lapsenoikeusperustainen lähestymistapa

Kuvaus

10. Lapsenoikeusperustaisessa lähestymistavassa lapsen oikeuksien toteuttamisprosessi on yhtä tärkeä kuin lopputulos. Lapsenoikeusperustainen lähestymistapa varmistaa, että kunnioitetaan lapsen oikeutta ihmisarvoon, elämään, henkiinjäämiseen, hyvinvointiin, terveyteen, kehittymiseen, osallistumiseen ja syrjimättömyyteen.

11. Yhdistyneiden kansakuntien lastenrahaston (UNICEF) mukaan⁷ lapsenoikeusperustainen lähestymistapa

a) edistää yleissopimuksessa ja muissa kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa vahvistettujen lapsen oikeuksien toteutumista

b) käyttää yleissopimukseen ja muihin kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin sisältyviä lapsen oikeuksien normeja ja periaatteita ohjaamaan toimintaa, toimenpiteitä, politiikkoja ja ohjelmia, erityisesti seuraavia normeja ja periaatteita: syrjäntäkielto, lapsen etu, oikeus elämään, henkiinjäämiseen ja kehittymiseen, oikeus tulla kuulluksi ja otetuksi vakavasti ja lapsen oikeus saada huoltajiltaan, vanhemmiltaan ja yhteisönsä jäseniltä ohjausta oikeuksiensa käytössä kehittyvien valmiuksiensa mukaisesti

c) vahvistaa lasten valmiuksia oikeuksien haltijoina vaatia oikeuksiaan ja vastuunkantajien valmiuksia täyttää velvollisuutensa lapsia kohtaan.

Merkitys katuoloissa eläville lapsille

12. Komitea katsoo, että strategiat ja aloitteet, joissa omaksutaan lapsenoikeusperustainen lähestymistapa, täyttävät hyvän käytännön pääasialliset kriteerit niiden tasosta tai kontekstista riippumatta. Katuoloissa elävät lapset suhtautuvat usein epäluuloisesti aikuisten puuttumiseen heidän elämäänsä. Heihin aikuisten taholta yhteiskunnassa kohdistunut huono kohtelu on tehnyt heistä haluttomia luopumaan kovalla vaivalla saavutetusta, joskin rajallisesta, itsenäisyydestään. Tämä lähestymistapa painottaa heidän itsenäisyytensä täysimääräistä kunnioittamista, ja siihen kuuluu heidän tukemisensa vaihtoehtojen löytämisessä katuelämälle. Se edistää heidän selviytymiskykyään ja valmiuksiaan, vahvistaa heidän toimijuuttaan päätöksenteossa ja voimaannuttaa heidät sosioekonomisiksi, poliittisiksi ja kulttuurisiksi toimijoiksi. Siinä hyödynnetään heidän nykyisiä vahvuuksiaan ja positiivista panosta, joka heillä on omaan ja ikätovereiden, perheiden ja yhteisöjen henkiinjäämiseen ja kehitykseen. Tämän lähestymistavan soveltaminen ei ole pelkästään moraalinen ja oikeudellinen pakko vaan myös kestävin lähestymistapa katuoloissa eläville lapsille tarkoitettujen pitkän aikavälin ratkaisujen määrittelyyn ja toteuttamiseen.

⁷ Katso UNICEFin julkaisema lapsenoikeuskasvatusta koskeva opas (UNICEF, *Child Rights Education Toolkit: Rooting Child Rights in Early Childhood Education, Primary and Secondary Schools*, Geneve, 2014), s. 21. Saatavilla osoitteessa https://www.unicef.org/crc/files/UNICEF_CRE_Toolkit_FINAL_web_version170414.pdf. Katso myös yleiskommentti nro 13, 59 kohta. Katso myös julkaisu ihmisoikeusperustaisesta lähestymistavasta kehitysyhteistyöhön (*Human Rights Based Approach to Development Cooperation*), saatavilla osoitteessa <http://hrbportal.org/the-human-rights-based-approach-to-development-cooperation-towards-a-common-understanding-among-un-agencies>.

B. Kansalliset strategiat

Yleiskatsaus

13. Yleissopimuksen mukaisten velvollisuuksien noudattamiseksi valtioita kehoitetaan ottamaan käyttöön kokonaisvaltaisia pitkän aikavälin strategioita ja varaamaan tarvittavat talousarviovarat katuoloissa eläville lapsille. Jäljempänä käsitellään monialaisia kysymyksiä ja menettelyjä sekä tarkastellaan temaattista sisältöä, joita on käsiteltävä tällaisissa strategioissa. Katuoloissa elävien lasten tulisi oman elämänsä asiantuntijoina osallistua strategioiden kehittämiseen ja täytäntöönpanoon. Valtioiden on ensin kerättävä tietoa tällaisista lapsista omassa maassaan, jotta ne voivat päättää, kuinka heidän oikeuksiaan voidaan ylläpitää parhaiten. Valtioiden tulisi ottaa käyttöön monialainen lähestymistapa ymmärtääkseen, kuinka yhden alan, esimerkiksi rahoitusalan, politiikka vaikuttaa toisen alan, esimerkiksi koulutuksen, politiikkaan, mikä puolestaan vaikuttaa katuoloissa eläviin lapsiin. Valtioiden tulisi tukea monialaista ja valtioiden välistä yhteistyötä.

Lainsäädännön ja politiikkojen tarkistaminen

14. Valtioiden tulisi arvioida, kuinka lakeja ja politiikkoja voidaan parantaa tämän yleiskommentin suositusten huomioon ottamiseksi. Valtioiden tulisi välittömästi poistaa määräykset, jotka suoraan tai välillisesti syrjivät lapsia tai heidän vanhempiaan tai perhettä katuoloissa elämisen perusteella, ja poistaa kaikki määräykset, jotka mahdollistavat lasten ja heidän perheidensä joukkopidätykset tai mielivaltaisen siirtämisen kaduilta tai julkisista tiloista tai kannustavat tällaisiin toimiin. Lisäksi tulisi tarvittaessa kumota lainsäädännöllä katuoloissa eläviä lapsia kriminalisoivat ja heihin suhteettomasti vaikuttavat rikokset, kuten kerjääminen, ulkonaliikkumiskieltojen rikkominen, maleksiminen, irtolaisuus ja karkaaminen kotoa, rikokset, jotka kriminalisoivat kaupallisen seksuaalisen hyväksikäytön uhreiksi joutuneita lapsia, ja niin kutsutut moraaliset rikokset, kuten avioliiton ulkopuolinen seksi. Valtioiden tulisi ottaa käyttöön lastensuojelua tai lapsia koskeva laki, joka pohjautuu lapsenoikeusperustaiselle lähestymistavalle ja jossa erityisesti käsitellään katuoloissa eläviä lapsia, tai tarkistaa nykyistä lainsäädäntöä. Laki tulisi täytäntöönpanna politiikkojen, toimivaltuuksien, toimintamenettelyjen, ohjeiden, palvelujen tarjonnan, valvonnan ja toimeenpanomekanismien avulla, ja se tulisi laatia yhteistyössä keskeisten sidosryhmien kanssa, katuoloissa elävät lapset mukaan lukien. Valtioiden voi olla tarpeen laatia kansallisesti tarkoituksenmukaisia politiikkoja ja tällaisten lasten oikeudellisia määritelmiä osallistavan tutkimuksen pohjalta tarvittavissa konteksteissa, jotta voidaan edistää laillisesti valtuutettujen ammattilaisten puuttumistoimia ja palveluja. Oikeudellisten määritelmien laatiminen ei kuitenkaan saisi viivästyttää ryhtymistä toimiin, joilla puututaan oikeuksien loukkauksiin.

Valtion rooli ja ei-valtiollisten toimijoiden vastuut, sääntely ja koordinointi

15. Katuoloissa eläviä lapsia koskevissa strategioissa tulisi tunnustaa valtiolliset ja ei-valtiolliset toimijat. Valtion rooli ensisijaisena vastuunkantajana on esitetty jäljempänä V luvussa. Valtioilla on velvollisuus auttaa vanhempia ja muita huoltajia turvaamaan kykyjensä ja taloudellisten mahdollisuuksiensa mukaan ja lapsen kehittyviä valmiuksia kunnioittaen lapsen optimaalisen kehityksen kannalta välttämättömät elinolosuhteet (5, 18 ja 27 artikla). Valtioiden tulisi myös tukea kansalaisyhteiskuntaa rahoituksen, valtuuksien myöntämisen ja sääntelyn avulla, jotta se voi täydentävänä toimijana tarjota yksilöllisiä erityispalveluja katuoloissa eläville lapsille lapsenoikeusperustaisen lähestymistavan pohjalta. Yrityssektorin on kannettava lasten oikeuksiin liittyvät vastuunsa, ja valtioiden tulisi varmistaa, että yrityssektori myös tekee näin.⁸ Koordinoitua tarvitaan valtion ja ei-valtiollisten toimijoiden välillä. Valtioilla on lakisääteinen velvollisuus varmistaa, että ei-valtiolliset palvelujentarjoajat toimivat yleissopimuksen määräysten mukaisesti.⁹

⁸ Katso yleiskommentti nro 16 (2013) yrityssektorin vaikutuksista lasten oikeuksiin ja tähän liittyvistä valtion velvollisuuksista, 8 kohta.

⁹ Katso yleiskommentti nro 5 (2003) lapsen oikeuksien yleissopimuksen yleisistä täytäntöönpanotoimenpiteistä, 42–44 kohta, yleiskommentti nro 7 (2005) lapsen oikeuksien täytäntöönpanosta varhaislapsuudessa, 32 kohta, yleiskommentti nro 9 (2006) vammaisten lasten oikeuksista, 25 kohta, ja yleiskommentti nro 16, 25 kohta.

Monitahoisuuden huomioiminen

16. Tarvitaan strategioita, joilla puututaan moninasiin syihin, jotka ulottuvat rakenteellisesta epätasa-arvosta perheväkivaltaan. Niissä on myös otettava huomioon välittömästi täytäntöön pantavat toimenpiteet, kuten lasten joukkopidätysten tai mielivaltaisten siirtojen lopettaminen julkisilta paikoilta, ja asteittain täytäntöön pantavat toimenpiteet, kuten kattava sosiaalinen suojele. Todennäköisesti tarvitaan muutoksia lainsäädäntöön, politiikkoihin ja palvelujen tarjontaan. Valtioiden tulisi sitoutua turvaamaan ihmisoikeudet lapsuusajan jälkeenkin. Valtioiden tulisi erityisesti varmistaa, että vaihtoehtoisissa hoitomuodoissa olevia ja katuoloissa eläviä lapsia varten on käytössä seurantajärjestelmät, kun he siirtyvät aikuisuuteen 18-vuotiaana, jotta voidaan välttyä tuen ja palvelujen äkilliseltä katkeamiselta.

Kattavat lastensuojelujärjestelmät

17. Kokonaisvaltaisten lastensuojelujärjestelmien kehittäminen, vahvistaminen ja tukeminen talousarviovaroin lapsenoikeusperustaisen lähestymistavan pohjalta lainsäädännöllisen ja poliittisen kehityksen puitteissa muodostavat perustan käytännön toimenpiteille, joita ennaltaehkäisy- ja torjuntastrategiat edellyttävät. Tällaisten kansallisten lastensuojelujärjestelmien on tavoitettava katuoloissa elävät lapset, ja niihin tulisi sisältyä kaikki heidän tarvitsemansa erityispalvelut. Järjestelmissä on huolehdittava hoidon jatkuvuudesta kaikissa asianmukaisissa konteksteissa, joita ovat muun muassa ennaltaehkäisy, varhainen puuttuminen, tiedotustoiminta kaduilla, neuvontapuhelimet, palvelupisteet, päiväkodit, tilapäinen laitoshoido, perheen jälleenyhdistäminen, sijaisperhehoito, itsenäinen asuminen tai muut lyhyt- ja pitkäaikaiset hoitovaihtoehdot. Nämä kaikki eivät kuitenkaan ole oleellisia kaikille katuoloissa eläville lapsille. Esimerkiksi ennaltaehkäisy ja varhainen puuttuminen ovat ensisijaisia lapsille, joille on vasta kehittymässä vahvoja ja haitallisia yhteyksiä katuelämään, mutta ne eivät ole oleellisia katuoloissa syntyneille lapsille. Jotkut lapset eivät koe tarvetta laitossijoitukseen, kun taas joillekin perheen jälleenyhdistäminen ei ole oleellista tai tarkoituksenmukaista. Strategioissa tulisi tehdä selväksi, että lapsenoikeusperustaista lähestymistapaa on sovellettava jokaisessa kontekstissa. Lastensuojelujärjestelmiin pääsyä haittaavia hallinnollisia rasitteita ja viivytyksiä tulisi vähentää. Tietoa tulisi saattaa käyttöön lapsiystävällisissä ja helppokäyttöisissä muodoissa, ja katuoloissa eläviä lapsia tulisi auttaa ymmärtämään lastensuojelujärjestelmiä ja käyttämään niitä.

Lapseen yhteydessä olevien henkilöiden valmiuksien parantaminen

18. Valtioiden tulisi investoida laadukkaaseen perus- ja täydennyskoulutukseen, jossa käsitellään lapsen oikeuksia, lastensuojelua ja katuoloissa elävien lasten paikallisia olosuhteita ja jota annetaan kaikille ammattilaisille, jotka saattavat olla suoraan tai välillisesti yhteydessä katuoloissa eläviin lapsiin, kuten poliittisen päätöksenteon, lainvalvonnan, oikeuslaitoksen, koulutuksen, terveydenhuollon, sosiaalityön ja psykologian aloilla toimivat ammattilaiset. Tässä koulutuksessa voidaan hyödyntää ei-valtiollisten toimijoiden asiantuntemusta, ja se pitäisi sisällyttää asianmukaisten oppilaitosten opetussuunnitelmiin. Katuoloissa elävien lasten parissa työskenteleville ammattilaisille, kuten kaduilla toimiville sosiaalityöntekijöille ja lasten suojeluun erikoistuneille poliisin yksiköille, on annettava syventävää lisäkoulutusta lapsenoikeusperustaisesta lähestymistavasta, psykososiaalisesta tuesta ja lasten voimaannuttamisesta osana heidän toimenkuvansa. Katukampanjointiin osallistuminen ja kaduille jalkautuminen ovat hyvää koulutukseen liittyvää käytännön harjoittelua. Perus- ja erityiskoulutuksessa tulisi käsitellä asenteiden ja käyttäytymisen muuttamista samoin kuin tietämyksen siirtoa ja taitojen kehittämistä, ja siinä tulisi kannustaa monialaiseen yhteistyöhön. Kansallisten ja paikallisten hallitusten tulisi ymmärtää, että sosiaalityöntekijöillä, myös kaduilla työskentelevillä sosiaalityöntekijöillä, on ratkaiseva rooli varhaisessa havaitsemisessa ja tuen tarjoamisessa perheille, joiden lapset ovat vaarassa joutua katuoloihin, ja katuoloissa eläville lapsille. Heidän rooliaan tulisi myös tukea. Ammattilaiset tulisi ottaa mukaan toimintamenettelyjen, hyvien käytäntöjen, strategisten ohjeiden, suunnitelmien, toimintanormien ja kurinpitosääntöjen osallistavaan kehittämiseen, ja niitä tulisi tukea näiden käytännön toteuttamisessa. Valtioiden tulisi edistää muiden katuoloissa elävien lasten kanssa suoraan tai välillisesti yhteyksissä olevien sidosryhmien tietoisuutta ja koulutusta, kuten kuljetusalan työntekijät, tiedotusvälineiden edustajat, yhteisöjen ja hengelliset/uskonolliset johtajat ja yksityissektorin toimijat, joita tulisi kannustaa ottamaan käyttöön lasten oikeuksia yritystoiminnassa koskevat periaatteet.¹⁰

Palvelujen tarjonta

19. Valtioiden tulisi ryhtyä toimiin turvataksaan katuoloissa elävien lasten pääsyn peruspalveluihin, kuten terveydenhuoltoon ja koulutukseen, sekä oikeusturvaan, kulttuuriin, urheiluun ja tietoihin. Valtioiden tulisi varmistaa, että niiden lastensuojelujärjestelmiin sisältyy kaduilla tarjottavia erityispalveluja, joiden toteuttamiseen osallistuu koulutettuja sosiaalityöntekijöitä, jotka tuntevat hyvin paikalliset katuolot ja voivat auttaa lapsia saamaan uudelleen yhteyden perheeseensä ja laajempaan yhteiskuntaan sekä pääsemään paikallisyhteisön palveluihin. Tämä ei välttämättä merkitse, että lasten tulisi luopua yhteyksistään katuelämäänsä vaan että puuttumistoimilla tulisi turvata heidän oikeutensa. Ennaltaehkäisy, varhainen puuttuminen ja kaduilla tarjottavat tukipalvelut vahvistavat toisiaan ja varmistavat hoidon jatkuvuuden osana tehokasta pitkän aikavälin kokonaisvaltaista strategiaa. Vaikka ensisijainen vastuu on valtioilla, kansalaisyhteiskunnan toiminta voi täydentää valtioiden pyrkimyksiä kehittää ja tuottaa innovatiivisia ja yksilöityjä palveluja.

¹⁰ Katso <http://childrenandbusiness.org>. Katso myös yleiskommentti nro 16.

Täytäntöönpano paikallishallinnon tasolla

20. Aloitteiden onnistuminen riippuu paikallisten olosuhteiden yksityiskohtaisesta ymmärtämisestä ja lasten yksilöllisestä tukemisesta. Aloitteiden lisäämisessä on huolehdittava, ettei siinä unohdeta lapsia. Valtioiden tulisi kannustaa ja tukea kumppanuuteen perustuvia paikallistason erityisaloitteita, jotka pohjautuvat lapsenoikeusperustaiseen lähestymistapaan, ovat pienimuotoisia ja joustavia, joille on varattu riittävät talousarviovarat ja joista usein vastaavat paikallista asiantuntemusta omaavat kansalaisjärjestöt. Paikallishallintojen tulisi koordinoita tällaisia puuttumistoimia, ja valtion tulisi tukea niitä kansallisen lastensuojelujärjestelmän kautta. Yksityissektori voisi tarjota tukea valmiuksien parantamiseen tarkoitettujen resurssien ja organisatoristen taitojen muodossa ja yliopistomaailma tutkimusten avulla, jotka mahdollistavat näyttöön perustuvan päätöksenteon. Lapsiystävälliset kaupungit ja yhteisöt edistävät hyväksyvää ilmapiiriä ja tarjoavat perustan sosiaalisille verkostoille ja yhteisöperustaisille suojelujärjestelmille, jotka on tarkoitettu katuoloissa eläville lapsille. Katuoloissa eläviä lapsia tulisi tukea osallistumaan paikallisiin, hajautettuihin ja alhaalta ylöspäin suuntautuviin suunnitteluprosesseihin.

Seuranta ja vastuullisuus

21. Lainsäädännön, politiikkojen ja palvelujen tehokas täytäntöönpano riippuu selkeistä seurantajärjestelmistä ja vastuunjaosta, jotka ovat läpinäkyviä ja joita toteutetaan määrätietoisesti. Valtioiden tulisi tukea katuoloissa elävien lasten osallistumista muun muassa sosiaalisen vastuun järjestelmiin, kuten valtiollisten ja ei-valtiollisten toimijoiden yhteenliittymiin, komiteoihin tai työryhmiin, jotka valvovat julkista politiikkaa keskittyen katuoloissa eläviin lapsiin. Riippumattomien kansallisten ihmisoikeusinstituutioiden, kuten lapsiasiavaltuutettujen, jotka edistävät ja valvovat yleissopimuksen täytäntöönpanoa¹¹, on oltava helposti katuoloissa elävien lasten käytettävissä.

Pääsy oikeussuojakeinoihin

22. Katuoloissa elävillä lapsilla, jotka ovat olleet ihmisoikeusloukkausten uhreja tai selviytyneet niistä, on oikeus tehokkaiseen oikeudellisiin ja muihin oikaisukeinoihin, mukaan lukien lakimääräiseen edustukseen. Tähän kuuluu lasten pääsy itse ja/tai aikuisten edustamina yksilövalitusjärjestelmiin sekä oikeudellisiin ja muihin oikeussuojamekanismeihin paikallisella ja kansallisella tasolla, riippumattomat ihmisoikeusinstituutiot mukaan lukien. Kun kansalliset oikeussuojakeinot on käytetty, soveltuvien kansainvälisten ihmisoikeusmekanismien tulisi olla käytettävissä, myös menettelyn, joka on perustettu yleissopimuksen yksilövalituksia koskevalla valinnaisella pöytäkirjalla. Korjaavat toimenpiteet voivat sisältää oikeudenmukaisuuden palauttamisen, hyvityksen, kuntoutuksen, korvauksen ja takuut siitä, etteivät oikeuksien loukkaukset toistu.¹²

¹¹ Katso yleiskommentti nro 2 (2002) riippumattomien kansallisten ihmisoikeusinstituutioiden tehtävästä lapsen oikeuksien edistämiseksi ja suojelussa, 2 ja 15 kohta.

¹² Katso www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/RemedyAndReparation.aspx.

Tiedonkeruu ja tutkimustyö

23. Valtioiden tulisi yhdessä yliopistomaailman, kansalaisyhteiskunnan ja yksityissektorin kanssa kehittää järjestelmällisiä, oikeuksia kunnioittavia ja osallistavia mekanismeja, joilla kerätään ja jaetaan eriteltyjä tietoja katuoloissa elävistä lapsista. Valtioiden on varmistettava, että tällaisten tietojen keruu ja käyttö eivät leimaa tai vahingoita näitä lapsia. Katuoloissa eläviä lapsia koskevien tietojen keruu tulisi sisällyttää lapsia koskevaan kansalliseen tiedonkeruuseen varmistaen, että kansalliset tiedot eivät perustu pelkästään kotitaloustutkimuksiin vaan kattavat myös kotitalouksien ulkopuolella elävät lapset. Katuoloissa elävien lasten tulisi osallistua tutkimustavoitteiden ja -ohjelmien määrittelyyn, tietojen keruuseen ja analysointiin, tutkimustietojen levittämiseen päätöksenteon perustaksi ja erityisten puuttumistoimien suunnitteluun.¹³ Katuolot vaihtuvat nopeasti, joten tutkimuksia on suoritettava määräjain, jotta voidaan varmistaa politiikkojen ja ohjelmien ajantasaisuus.

V Katuoloissa elävien lasten kannalta keskeiset yleissopimuksen artiklat

Yleiskatsaus

24. Kaikki yleissopimukseen ja sen valinnaisiin pöytäkirjoihin sisältyvät oikeudet ovat toisiinsa liittyviä ja jakamattomia, niin katuoloissa elävien lasten kuin kaikkien lasten osalta. Tätä yleiskommenttia tulisi tulkita yhdessä komitean kaikkien muiden yleiskommenttien kanssa. Se keskittyy artikloihin, jotka ovat erityisen merkityksellisiä katuoloissa eläville lapsille ja joita ei ole aiemmin painotettu komitean yleiskommenteissa. Vaikka esimerkiksi väkivaltaan, koulutukseen, nuoriso-oikeuteen ja terveyteen liittyvät määräykset ovat selkeästi tärkeitä, niiden osalta viitataan tässä suhteellisen lyhyesti aikaisempiin yleiskommentteihin. Toisaalta joitakin muita artikloja tarkastellaan yksityiskohtaisemmin, koska niillä on vaikutuksia katuoloissa eläviin lapsiin eikä komitea ei ole aikaisemmin käsitellyt niitä yksityiskohtaisesti. Jäljempänä valitut artiklat eivät viittaa siihen, että kansalais- ja poliittisilla oikeuksilla olisi etusija sosiaaliin, taloudellisiin ja kulttuuriin oikeuksiin nähden katuoloissa elävien lasten osalta.

A. Artiklat, joilla on laaja-alainen merkitys lapsenoikeusperustaisessa lähestymistavassa

Syrjintäkieltoa koskeva 2 artikla

Syrjintäkielto sosiaalisen alkuperän, varallisuuden, syntyperän tai muun seikan perusteella

25. Valtioiden on kunnioitettava ja taattava yleissopimuksessa tunnustetut oikeudet kaikille niiden lainkäyttövallan alaisille lapsille ilman minkäänlaista syrjintää. Syrjintä on kuitenkin yksi pääasiallisista syistä sille, että lapset päätyvät elämään katuoloissa. Tällöin lapsia syrjitään heillä katuelämään olevien yhteyksien vuoksi, eli heidän sosiaalisen alkuperänsä, varallisuutensa, syntyperänsä tai muun seikan perusteella, millä on elinikäisiä kielteisiä seurauksia. Komitea tulkitsee, että yleissopimuksen 2 artiklan mukainen "muu seikka" kattaa lapsen tai hänen vanhempiansa ja muiden perheenjäsenten katuoloissa elämisen.

¹³ Katso Yhdistyneiden kansakuntien ihmisoikeusvaltuutetun toimiston (OHCHR) julkaisu ihmisoikeusperustaisesta lähestymistavasta tietoihin (*A Human Rights-Based Approach To Data*), saatavilla osoitteessa www.ohchr.org/Documents/Issues/HRIndicators/GuidanceNoteonApproachtoData.pdf.

*Järjestelmällinen syrjintä*¹⁴

26. Syrjintä voi olla suoraa tai välillistä.¹⁵ Suoraan syrjintään kuuluvat "kodittomuuden torjuntaan" käytettävät epäsuhtaiset poliittiset lähestymistavat, joissa pyritään sortavilla toimilla ehkäisemään kerjäämistä, maleksimista, irtolaisuutta, kotoa karkaamista tai selviytymiskäyttäytymistä. Tällaisia toimia ovat esimerkiksi hallintomääräysten rikkomisen kriminalisointi¹⁶, katujen puhdistukset tai joukkopidätykset sekä poliisin harjoittama kohdennettu väkivalta, häirintä ja kiristys. Suoraan syrjintään voivat kuulua seuraavat: poliisin kieltäytyminen ottamasta vakavasti katuoloissa elävien lasten tekemiä ilmoituksia varkauksista tai väkivaltaista, syrjivä kohtelu nuoriso-oikeusjärjestelmissä, sosiaalityöntekijöiden, opettajien tai terveydenhuollon ammattilaisten kieltäytyminen työskentelemästä katuoloissa elävien lasten parissa sekä häirintä, nöyryytys ja kiusaaminen ikätovereiden ja opettajien taholta kouluissa. Välilliseen syrjintään kuuluvat politiikat, jotka johtavat peruspalvelujen, kuten terveydenhuollon ja koulutuksen, ulkopuolelle jäämiseen esimerkiksi siksi, että palveluun pääsy edellyttää maksua tai henkilöllisyystodistuksen esittämistä. Vaikka katuoloissa eläviä lapsia ei eristettäisi peruspalvelujen piiristä, he voivat olla eristettyjä tällaisissa järjestelmissä. Lapsiin voi kohdistua moniperusteista ja päällekkäistä syrjintää esimerkiksi sukupuolen, seksuaalisen suuntautumisen ja sukupuoli-identiteetin/ilmaisuuden, vammaisuuden, rodun, etnisen alkuperän, alkuperäiskansaan kuulumisen¹⁷, maahanmuuttaja-aseman ja muuhun vähemmistöryhmään kuulumisen perusteella, erityisesti siksi, että vähemmistöryhmien lapset ovat yliedustettuina katuoloissa elävien lasten keskuudessa. Syrjinnän kohteeksi joutuneet lapset ovat alttiimpia väkivallalle, hyväksikäytölle, riistolle ja sukupuoliteitse tarttuville taudeille kuten HIVille, ja heidän terveyteensä ja kehitykseensä kohdistuu suurempia riskejä.¹⁸ Valtioita muistutetaan siitä, että syrjintäkiellon varmistaminen ei ole pelkästään passiivinen velvollisuus kieltää kaikenlainen syrjintä vaan edellyttää myös asianmukaisia ennakoivia toimenpiteitä sen takaamiseksi, että kaikilla lapsilla on todellisuudessa yhtäläiset mahdollisuudet nauttia yleissopimuksen mukaisista oikeuksista. Tämä edellyttää positiivisia toimenpiteitä sellaisten tilanteiden korjaamiseksi, joissa esiintyy todellista eriarvoisuutta.¹⁹ Lainsäädännön ja politiikkojen muutokset vaikuttavat järjestelmälliseen syrjintään, joten niillä voidaan puuttua siihen. Katuoloissa elävät lapset ovat korostaneet, että heihin suuren yleisön taholta kohdistuva syrjintä ja kielteiset asenteet ovat erityinen huolenaihe, ja pyytäneet tietoisuuden lisäämistä ja koulutuksellisia toimenpiteitä näiden torjumiseksi.

¹⁴ Katso taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien komitean yleiskommentti nro 20 (2009) syrjintäkiellosta taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien yhteydessä, 12 kohta.

¹⁵ *Ibid.*, 10 kohta.

¹⁶ Katso yleiskommentti nro 4 (2003) nuorten terveydestä ja kehityksestä lapsen oikeuksien yleissopimuksen yhteydessä, 12 kohta, ja yleiskommentti nro 10 (2007) lasten oikeuksista nuoriso-oikeudessa, 8–9 kohta.

¹⁷ Katso yleiskommentti nro 11 (2009) alkuperäiskansojen lapsista ja heidän yleissopimuksen mukaisista oikeuksistaan.

¹⁸ Katso yleiskommentti nro 4, 6 kohta, ja yleiskommentti nro 3, 7 kohta.

¹⁹ Katso yleiskommentti nro 14, 41 kohta.

Syrjinnän poistaminen

27. Syrjintä tulisi poistaa virallisesti varmistamalla, että valtion perustuslaki, lait ja politiikat eivät syrji ketään katuoloissa elämisen perusteella, ja tosiasiallisesti kiinnittämällä riittävästi huomiota katuoloissa eläviin lapsiin ryhmänä, joka on kärsinyt jatkuvista ennakkoluuloista ja tarvitsee asianmukaisia toimia.²⁰ Tilapäisiä erityistoimenpiteitä, joita tarvitaan katuoloissa elävien lasten tosiasiallisen yhdenvertaisuuden edistämiseksi tai saavuttamiseksi, ei saisi pitää syrjintänä. Valtioiden tulisi varmistaa, että katuoloissa elävät lapset ovat yhdenvertaisia lain edessä, kaikki syrjintä katuoloissa elämisen perusteella on kielletty, syrjintään yllytykseen ja häirintään puututaan²¹, katuoloissa eläviltä lapsilta ja heidän perheiltään ei riistetä mielivaltaisesti heidän omaisuuttaan ja että ulkonaliikkumiskiellot ovat perusteltuja, oikeasuhteisia ja syrjimättömiä. Valtioiden tulisi myös saattaa ammattilaiset, yksityissektori ja suuri yleisö tietoisiksi katuoloissa elävien lasten kokemuksista ja oikeuksista sekä näin pyrkiä muuttamaan asenteita myönteisiksi. Valtioiden tulisi tukea luovia taide-, kulttuuri- ja/tai urheiluohjelmia, joista vastaavat tai joihin osallistuvat katuoloissa elävät lapset ja jotka auttavat torjumaan väärinkäsityksiä ja rikkomaan raja-aitoja katuoloissa elävien lasten ja ammattilaisten, yhteisöjen, mukaan lukien muiden lasten, ja laajemman yhteiskunnan väliltä näkyvän keskinäisen vuoropuhelun ja kanssakäymisen avulla. Esimerkkejä toiminnasta ovat katusirkus, teatteri, musiikki, taide ja urheilukilpailut. Valtioiden tulisi tehdä yhteistyötä lehdistön, television, radion ja sosiaalisen median kanssa levittääkseen ja vahvistaakseen tietoisuutta ja torjuakseen leimaamista lapsenoikeusperustaisen lähestymistavan pohjalta. Suuren yleisön pelko katuoloissa elävien lasten tekemistä rikoksista on usein viestintävälineiden lietsomaa ja liioiteltua todellisuuteen nähden. Viestintävälineitä tulisi aktiivisesti kannustaa käyttämään täsmällisiä tietoja ja todisteita ja noudattamaan lastensuojeluun liittyviä normeja lasten ihmisarvon, fyysisen turvallisuuden ja henkisen koskemattomuuden turvaamiseksi.

Lapsen etua koskeva 3 artiklan 1 kohta

28. Tähän oikeuteen liittyvät velvollisuudet ovat olennainen osa lapsenoikeusperustaista lähestymistapaa, jotta voidaan turvata katuoloissa elävien lasten kokonaisvaltainen ruumiillinen, henkinen ja moraalinen koskemattomuus ja edistää heidän ihmisarvoaan. Näiden lasten on havaittu olevan erityisen haavoittuvaisia. Kuten komitea on jo todennut, tietyssä haavoittuvassa tilanteessa olevan lapsen etu ei ole sama kuin kaikkien samassa haavoittuvassa tilanteessa olevien lasten etu. Viranomaisten ja päätöksentekijöiden on otettava huomioon kunkin lapsen erityyppinen ja -asteinen haavoittuvuus, sillä kukin lapsi on ainutlaatuisen ja jokainen tilanne on arvioitava lapsen ainutlaatuisuuden perusteella.²² Tässä yhteydessä "haavoittuvuutta" tulisi tarkastella yksittäisten katuoloissa elävien lasten selviytymiskyvyn ja itseluottamuksen yhteydessä.

²⁰ Katso taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien komitea, yleiskommentti nro 20, 8 kohta.

²¹ *Ibid.*, 7 kohta.

²² Katso yleiskommentti nro 14, 75–76 kohta.

Oikeutta elämään, henkiinjäämiseen ja kehittymiseen koskeva 6 artikla*Oikeus elämään*

29. Katuoloissa eläviin lapsiin kohdistuu muun muassa seuraavia riskejä: laittomat teloitukset valtiollisten toimijoiden toimesta, aikuisten tai ikätovereiden suorittamat murhat, mukaan lukien murhat, joiden taustalla on "omankädenoikeus", yhteydet rikollisiin henkilöihin ja jengeihin ja se, ettei valtio estä tällaisia riikoksia, altistuminen henkeä mahdollisesti uhkaaville olosuhteille, jotka liittyvät lapsityön haitallisiin muotoihin, liikenneonnettomuuksiin²³, päihteiden väärinkäyttöön, kaupalliseen seksuaaliseen hyväksikäyttöön ja vaaralliseen seksuaalikäyttäytymiseen, sekä kuolemat, jotka johtuvat riittävän ravinnon, terveydenhuollon ja suojan puutteesta. Oikeutta elämään ei pitäisi tulkita suppeasti.²⁴ Se liittyy yksilöiden oikeuteen olla joutumatta sellaisten tekojen ja laiminlyöntien kohteeksi, joilla pyritään aiheuttamaan tai joiden voidaan olettaa aiheuttavan heidän luonnottoman tai ennen aikaisen kuolemansa, ja oikeuteen nauttia ihmisarvoisesta elämästä. Tapauksessa, jossa poliisi oli kiduttanut ja murhannut kolme katuoloissa elävää lasta ja kaksi tällaista nuorta vuonna 1990, Amerikan valtioiden ihmisoikeustuomioistuimien katsottiin vuonna 1999, ettei elämän mielivaltainen riistäminen rajoitu laittomaan henkirikokseen vaan kattaa myös ihmisarvoiseen elämään olevan oikeuden riistämisen. Tämä käsitys oikeudesta elämään ei koske ainoastaan kansalais- ja poliittisia oikeuksia vaan ulottuu myös taloudellisiin, sosiaalisiin ja sivistyksellisiin oikeuksiin. Tarve suojella kaikkein haavoittuvimmassa asemassa olevia ihmisiä, kuten katuoloissa eläviä lapsia, edellyttää ehdottomasti, että oikeutta elämään tulkitaan siten, että siihen sisältyy ihmisarvoisen elämän vähimmäisedellytykset.²⁵

30. Komitea on jo korostanut, että absoluuttisessa köyhyydessä kasvaminen uhkaa lasten henkiinjäämistä ja terveyttä sekä heikentää heidän elämänlaatuaan.²⁶

Oikeus henkiinjäämiseen ja kehittymiseen

31. Komitea odottaa valtioiden tulkitsevan "kehityksen" kokonaisvaltaiseksi käsitteeksi, johon sisältyy lapsen ruumiillinen, henkinen, hengellinen, moraalinen, psykologinen ja sosiaalinen kehitys. Katuoloissa elävillä lapsilla on rajallinen valikoima toimintoja ja käyttäytymismalleja, joita he voivat valita henkiinjäämisensä ja kehityksensä turvaamiseksi julkisissa tiloissa. Yleissopimuksen 6 artiklan mukaiset valtioiden velvollisuudet edellyttävät erityisen huomion kiinnittämistä lasten käyttäytymiseen ja elämäntyyliin, vaikka ne eivät vastaisi sitä, mitä tietyissä yhteisöissä tai yhteiskunnissa pidetään hyväksyttävänä tietyille ikäryhmälle vallitsevien kulttuurinormien mukaisesti. Ohjelmat voivat olla tehokkaita vain, jos niissä tunnustetaan katuoloissa elävien lasten realiteetit.²⁷ Puuttumistoimilla tulisi tukea yksittäisiä katuoloissa eläviä lapsia, jotta he voisivat saavuttaa optimaalisen kehityksensä²⁸ ja näin voitaisiin maksimoida heidän myönteinen vaikutuksensa yhteiskuntaan.

²³ Katso yleiskommentti nro 4, 21 kohta.

²⁴ Yleissopimuksen valmisteluasiakirjoista ilmenee, että 6 artiklan mukaiset oikeudet elämään, henkiinjäämiseen ja kehittymiseen käsitettiin toisiaan täydentäviksi eikä toisensa poissulkeviksi ja että artiklassa asetetaan positiivisia velvollisuuksia (E/CN.4/1088/28).

²⁵ Yhteinen lausunto, *Villagrán Morales ym. v. Guatemala*, Amerikan valtioiden ihmisoikeustuomioistuimien, 19. marraskuuta 1999.

Saatavilla osoitteessa www.corteidh.or.cr/docs/casos/articulos/seriec_63_ing.pdf.

²⁶ Katso yleiskommentti nro 7, 26 kohta.

²⁷ Katso yleiskommentti nro 3, 11 kohta.

²⁸ Katso yleiskommentti nro 5, 12 kohta.

Ihmisarvoisen elämän varmistaminen

32. Valtioiden velvollisuutena on kunnioittaa katuoloissa elävien lasten ihmisarvoa ja heidän oikeuttaan elämään, henkiinjäämiseen ja kehittymiseen pidättäytymällä valtiojohtoisesta väkivallasta ja dekriminälisöimalla henkiinjäämiseen liittyvän käyttäytymisen ja hallintomääräysten rikkomukset, suojella katuoloissa eläviä lapsia kolmansien osapuolten aiheuttamalta vahingolta ja turvata heidän oikeutensa elämään, henkiinjäämiseen ja kehittymiseen laatimalla ja täytäntöönpanemalla kokonaisvaltaisia pitkän aikavälin strategioita lapsenoikeusperustaisen lähestymistavan pohjalta, jotta voidaan varmistaa heidän mahdollisimman täysimääräinen kehityksensä. Valtioiden tulisi antaa apua luotettaville ja kannustaville aikuisille, kuten perheenjäsenille tai valtion tai kansalaisyhteiskunnan sosiaalityöntekijöille, psykologeille, katu-työntekijöille tai mentoreille, jotta nämä voivat auttaa katuoloissa eläviä lapsia. Valtioiden tulisi myös ottaa käyttöön hautausjärjestelyihin liittyvät menettelytavat ja käytännöt, joilla varmistetaan katuoloissa kuolevien lasten ihmisarvo ja kunnioitus.

Oikeutta tulla kuulluksi koskeva 12 artikla²⁹

33. Katuoloissa elävät lapset kohtaavat erityisiä esteitä kuulluksi tulemisen osalta, ja komitea kannustaa valtioita ryhtymään ennakoiviin toimiin tällaisten esteiden poistamiseksi. Valtioiden ja hallitustenvälisen järjestöjen tulisi tarjota katuoloissa eläville lapsille kannustava ympäristö, jossa lasten on mahdollista tulla kuulluiksi oikeudellisissa ja hallinnollisissa menettelyissä, toteuttaa omia aloitteitaan ja osallistua täysimääräisesti yhteisön ja kansallisella tasolla politiikkojen ja ohjelmien hahmotteluun, suunnitteluun, täytäntöönpanoon, koordinointiin, seurantaan, tarkasteluun ja niistä viestimiseen, mukaan lukien tiedotusvälineiden kautta. Samalla tulisi tukea kansalaisjärjestöjä tällaisen ympäristön tarjoamisessa. Puuttumistoimet hyödyttävät katuoloissa eläviä lapsia eniten, kun lapset itse osallistuvat aktiivisesti tarpeiden arviointiin, ratkaisujen kehittämiseen sekä strategioiden muotoiluun ja toteuttamiseen sen sijaan, että heidät nähtäisiin päästösten kohteina. Valtioiden tulisi myös kuunnella asianomaisia aikuisia, kuten perheen ja yhteisön jäseniä, ammattilaisia ja edustajia kehittäessään ennaltaehkäisy- ja torjuntastrategioita. Puuttumistoimien tulisi tukea yksittäisiä katuoloissa eläviä lapsia, jotta nämä pystyvät käyttämään oikeuksiaan ja kehittämään taitojaan, selviytymiskykyään, vastuuntuntoaan ja kansalaisuuttaan kehittyvien valmiuksiensa mukaisesti. Valtioiden tulisi tukea ja kannustaa katuoloissa eläviä lapsia muodostamaan omia lapsijohtoisia järjestöjään ja tekemään aloitteita, jotka mahdollistavat merkityksellisen osallistumisen ja edustautumisen.³⁰ Katuoloissa elävät lapset voivat tarvittaessa lisätä tietoisuutta jakamalla omia kokemuksiaan ja pyrkiä näin vähentämään leimaamista ja syrjintää ja ehkäisemään muiden lasten päätymistä kadulle. Tällöin on asianmukaisesti huolehdittava lasten turvallisuudesta.

²⁹ Yleiskommentti nro 12 (2009) lapsen oikeudesta tulla kuulluksi.

³⁰ Katso *ibid.*, 128 kohta.

Tarpeellisia toimia koskeva 4 artikla

34. Yleissopimuksen 4 artiklan mukaan sopimusvaltiot ryhtyvät kaikkiin tarpeellisiin lainsäädännöllisiin, hallinnollisiin ja muihin toimiin yleissopimuksessa tunnustettujen oikeuksien toteuttamiseksi. Tämä koskee jokaista lasta ilman syrjintää, jolloin erityishuomiota kiinnitetään kaikkein epäedullisimmassa asemassa oleviin ryhmiin, joihin katuoloissa elävät lapset selkeästi kuuluvat.³¹ Jokaisen valtion keskeisenä vähimmäisvelvollisuutena on varmistaa jokaisen taloudellisen, sosiaalisen ja sivistyksellisen oikeuden toteutuminen ainakin välttämättömällä vähimmäistasolla.³² Valtioiden tulisi varmistaa, että tämä koskee katuoloissa eläviä lapsia. Käytettävissä olevien voimavarojen puute ei sinällään ole pätevä peruste valtioille olla noudattamatta tätä keskeistä velvollisuutta. Kuten komitea on jo todennut, lapsen oikeuksien asettamia välittömiä ja keskeisiä vähimmäisvelvollisuuksia ei saa vaarantaa millään taantumuksellisilla toimenpiteillä, ei edes talouskriisien aikana.³³ Valtioiden tulisi varmistaa, etteivät katuoloissa elävät lapset joudu taantumuksellisten toimenpiteiden vaikutusten kohteeksi talouskriisien aikana.

Kehittyvien valmiuksien mukaista ohjausta ja neuvoa koskeva 5 artikla

35. Ennaltaehkäisyyn tehostamiseksi valtioiden tulisi parantaa vanhempien, suurperheiden, laillisten huoltajien ja yhteisön jäsenten valmiuksia tarjota lapsille asianmukaista ohjausta ja neuvoa auttamalla heitä ottamaan lapsen näkemykset huomioon hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti, tarjota turvallinen ja kannustava ympäristö, jossa lapsi voi kehittyä, ja tunnustaa lapset aktiivisiksi oikeuksien haltijoiksi, jotka kehityksessään pystyvät käyttämään oikeuksiaan enenevässä määrin, edellyttäen että he saavat asianmukaista ohjausta ja neuvoa. Komitea on jo tarkastellut lapsen kehittyvien valmiuksien periaatetta: mitä enemmän lapsi tietää ja mitä enemmän hänellä on kokemusta ja ymmärrystä, sitä enemmän vanhemman tai laillisen huoltajan on muutettava ohjeita ja neuvoja muistutuksiksi ja ehdotuksiksi ja myöhemmin yhdenvertaiseksi kanssakäymiseksi.³⁴ Katuoloissa elävät lapset tarvitsevat erityisen ymmärtäväistä ohjausta ja neuvoa, joissa kunnioitetaan heidän elämäkokemustaan. Suurin osa katuoloissa elävistä lapsista säilyttää siteet perheisiinsä, ja on olemassa yhä enemmän näyttöä tehokkaista keinoista, joilla näitä perhesiteitä voidaan vahvistaa. Jos katuoloissa elävillä lapsilla on heikot siteet vanhempiinsa, suurperheen jäseniin tai laillisiin huoltajiin tai heillä ei ole näihin lainkaan myönteisiä siteitä, tällöin yhteisön jäsenten rooli, johon viitataan 5 artiklassa, tulee merkityksellisemmäksi. Tämän katsotaan käsittävän kansalaisjärjestöjen toimintaan osallistuvilta luotettavilta aikuisilta saatavan tuen.

B. Kansalaisyhteiskunta ja -vapaudet**Oikeutta yhdistymisvapauteen ja rauhanomaiseen kokoontumisvapauteen koskeva 15 artikla***Yleiskatsaus*

36. Katuoloissa elävien lasten todellisuus ei sovi yhteen lapsuuden perinteisten määritelmien tai käsitysten kanssa. Näillä lapsilla on ainutlaatuinen suhde julkisiin tiloihin muihin lapsiin verrattuna. Valtioiden asettamalla julkisiin tiloihin liittyvillä 15 artiklan rajoituksilla voi näin ollen olla suhteettomia vaikutuksia katuoloissa eläviin lapsiin. Valtioiden tulisi varmistaa, ettei tällaisilta lapsilta estetä syrjivällä tavalla pääsyä poliittisiin ja julkisiin tiloihin, joissa he voivat harjoittaa yhdistystoimintaa ja kokoontua rauhanomaisesti.

³¹ Katso yleiskommentti nro 5, 8 kohta.

³² Taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien komitea, yleiskommentti nro 3 (1990) sopimusvaltioiden velvollisuuksien luonteesta, 10 kohta.

³³ Katso yleiskommentti nro 19 (2016) julkisesta budjetoinnista lasten oikeuksien toteuttamiseksi, 31 kohta.

³⁴ Katso yleiskommentti nro 12 (2009) lapsen oikeudesta tulla kuulluksi, 84 kohta, ja yleiskommentti nro 14, 44 kohta.

Yhteiskunnalliset ja poliittiset tilat

37. Yhdistystoiminta ja rauhanomainen kokoontuminen, esimerkiksi työskentely lasten järjestöissä ja lapsijohtoisissa yhdistyksissä, ovat oleellisia katuoloissa eläville lapsille, jotta he voivat vaatia oikeuksiaan. Komitea on kuitenkin säännöllisesti ilmaissut loppupäätelmässään huolensa siitä, ettei lapsille ole tarjolla poliittisia tiloja, joissa he voisivat ilmaista mielipiteensä. Tämä on erityisen rajoitettua katuoloissa elävien lasten kohdalla, joilla ei usein ole siteitä luotettavaan aikuiseen, jonka läsnäoloa järjestöön laillisesti rekisteröityminen voi edellyttää. Katuoloissa elävät lapset eivät välttämättä saa tukea hakemusten ja lomakkeiden täyttämiseen ja tiedonsaantiin, jotta he voisivat tehdä yhdistystoimintaan ja rauhanomaiseen kokoontumiseen liittyviä aloitteita. Katuoloissa eläville lapsille saatetaan maksaa siitä, että he lisäävät mielenosoitusten tai kokoontumisten osallistujamääriä. He voivat olla alttiita hyväksikäytölle eivätkä tiedosta tällaisiin tapauxiin osallistumisen seurauksia. Tämä herättää monimutkaisia kysymyksiä, jotka liittyvät tarpeeseen löytää tasapaino suojelun ja osallistumisoikeuksien välille. Kuten komitea on loppupäätelmässään esittänyt, tätä ei kuitenkaan saisi käyttää tekosyynä, jolla rajoitetaan lasten yhdistymisoikeutta ja oikeutta rauhanomaiseen kokoontumiseen. Yleissopimuksen 15 artikla edellyttää, että valtiot voimaannuttavat katuoloissa elävät lapset käyttämään osallistumisoikeuksiaan ja torjumaan suostuttelua ja manipulointia aikuisten taholta.

Julkiset tilat

38. Yhdistystoiminnan ja rauhanomaisen kokoontumisen lisäksi komitea korostaa kansalais- ja poliittisten oikeuksien yhteydessä, että on tärkeää kunnioittaa katuoloissa elävien lasten valintaa kokoontua julkisissa tiloissa aiheuttamatta uhkaa yleiselle järjestykselle, jotta he voivat toteuttaa oikeuksiaan henkiinjäämiseen ja kehittymiseen (6 artikla) sekä lepoon, leikkiin ja vapaa-aikaan (31 artikla)³⁵ ja luoda verkostoja ja järjestää sosiaalista elämäänsä. Lisäksi tämän tyyppinen kokoontuminen on keskeinen osa katuoloissa elävien lasten normaalia elämää. Sitä ei aina voi erotella erillisiin toimintoihin, kuten syömiseen, nukkumiseen tai virkistytymiseen. Lapset, jotka eivät elä katuoloissa, harjoittavat tällaista kanssakäymistä ja yhteistoimintaa muiden kanssa pääasiassa esimerkiksi perheen kodissa tai koulussa. Katuoloissa elävät lapset sen sijaan harjoittavat niitä julkisissa tiloissa. Nämä lapset tarvitsevat turvallisen tilan, jossa he voivat käyttää yhdistymisoikeuttaan, joka tulkitaan tässä yhdessä muiden yleissopimuksen suojelemien oikeuksien kanssa "ajan viettämiseksi muiden kanssa julkisissa tiloissa". Komitea on kartoittanut 31 artiklan yhteydessä, kuinka suvaitsevaisuus julkisissa tiloissa olevia lapsia kohtaan on vähentynyt.³⁶ Komitean huolenaiheet vähenevästä suvaitsevaisuudesta koskevat tässä yleiskommentissa myös lasten julkisten tilojen käyttöä muihin kuin 31 artiklan mukaisiin tarkoituksiin.

³⁵ Katso yleiskommentti nro 17 (2013) lapsen oikeudesta lepoon, vapaa-aikaan, leikkiin, virkistystoimintaan, kulttuurielämään ja taiteisiin, 21 kohta.

³⁶ *Ibid.*, 37 kohta.

15 artiklaa koskevat rajoitukset

39. Yleissopimuksen 15 artiklan 2 kohdan mukaisesti yleiseen järjestykseen liittyvät poliisi- tai muut toimet ovat sallittuja vain, jos ne perustuvat lakiin, edellyttävät ennemminkin yksilöllistä kuin kollektiivista arviointia, ovat suhteellisuusperiaatteen mukaisia ja ovat vähiten puuttuvia vaihtoehtoja. Tällaisia toimenpiteitä ei tulisi soveltaa ryhmään tai muutoin kollektiivisesti.³⁷ Tämä tarkoittaa, että katuoloissa eläviin lapsiin kohdistuva häirintä, väkivalta, joukkopidätykset ja katujen puhdistukset, mukaan lukien merkittävien poliittisten, julkisten tai urheilutapahtumien yhteydessä, tai muut puuttumistoimet, jotka rajoittavat tai haittaavat heidän yhdistymisoikeuttaan ja oikeuttaan rauhanomaiseen kokoontumiseen, ovat 15 artiklan 2 kohdan vastaisia. Laillisesti perustettujen, toiminnassa olevien lasten yhteenliittymien ja katuoloissa elävien lasten johtamien järjestöjen tunnustamista jättäminen ja/tai järjestöiltä edellytetyt luvat, joita katuoloissa elävien lasten ei kohtuudella ole mahdollista hankkia, syrjivät heitä eivätkä ole yhdenmukaisia 15 artiklan 2 kohdan kanssa.

Täytäntöönpanotoimenpiteet

40. Valtioiden ei tulisi häiritä tai mielivaltaisesti siirtää katuoloissa eläviä lapsia julkisista tiloista, joissa he harjoittavat yhdistystoimintaa ja kokoontuvat rauhanomaisesti. Tätä oikeutta loukkaaville tulisi määrätä seuraamuksia. Poliisin ja turvallisuusjoukkojen valmiuksien parantaminen edellyttää erityiskoulutusta, jotta nämä osaisivat käsitellä yleiseen järjestykseen liittyviä tilanteita katuoloissa elävien lasten oikeuksia kunnioittavalla tavalla.³⁸ Kunnallisia järjestyssääntöjä tulisi tarkistaa sen varmistamiseksi, että ne noudattavat 15 artiklan 2 kohtaa. Valtioiden tulisi tukea positiivisia toimenpiteitä, joita ovat esimerkiksi seuraavat: voimaannutetaan katuoloissa elävät lapset lapsen oikeuksien koulutuksella ja elämäntaitoja kehittämällä, valmennetaan sidosryhmiä hyväksymään päätöksenteossa näiden lasten näkemykset, jotka on esitetty yhdistystoiminnan ja kokoontumisen yhteydessä, ja edistetään näiden lasten osallistumista virkistystoimintaan, vapaa-aikaan, urheiluun sekä taide- ja kulttuuritoimintaan yhdessä yhteisön muiden lasten kanssa. Lainsäädännössä ei saisi edellyttää katuoloissa elävien lasten yhdistysten tai rauhanomaisten kokoontumisten virallista rekisteröintiä, jotta niitä suojeltaisiin 15 artiklan mukaisesti.

Syntymän rekisteröintiä koskeva 7 artikla ja henkilöllisyyttä koskeva 8 artikla

41. Henkilöllisyystodistuksen puuttuminen vaikuttaa kielteisesti katuoloissa elävien lasten oikeuksien suojeleluun koulutuksen, terveydenhuollon ja muiden sosiaalipalvelujen, oikeusturvan, perimyksen ja perheen jälleenyhdistämisen osalta. Valtioiden tulisi vähintään taata, että kaikkien ja kaikenikäisten lasten saatavilla on maksuton, helppopääsyinen, yksinkertainen ja nopea syntymän rekisteröinti. Katuloissa eläviä lapsia tulisi tukea ennakoivasti hankkimaan lailliset henkilöllisyystodistukset. Tilapäisratkaisuna valtioiden ja paikallishallintojen tulisi sallia innovatiiviset ja luovat ratkaisut, kuten antaa epävirallisia henkilökortteja, jotka on liitetty kansalaisjärjestön edustajaan tai osoitteeseen ja jotka tarjoavat lapsille väliaikaisen pääsyn peruspalveluihin ja suojeleluun oikeusjärjestelmässä. Käyttöön tulisi ottaa innovatiivisia ratkaisuja, joilla vastataan katuoloissa elävien lasten haasteisiin, sillä tällaiset lapset ovat usein hyvin liikkuvaisia eikä heillä ole mahdollisuutta säilyttää fyysisiä henkilöllisyysasiakirjoja turvassa, jotta ne eivät hukkuisi, vahingoittuisi tai joutuisi varastetuiksi.

³⁷ Katso yleiskommentti nro 6 (2005) ilman huoltajaa olevien tai perheestään eroon joutuneiden lasten kohtelusta kotimaansa ulkopuolella, 18 kohta. Komitea katsoo, että tässä yleiskommentissa tämä tulkinta kattaa kaikki katuoloissa elävät lapset, vaikka se alun perin koski kansainvälisen rajan ylittäneitä ilman huoltajaa olevia ja perheistään eroon joutuneita lapsia.

³⁸ Katso yleiskommentti nro 13, 44 kohta.

Sananvapautta koskeva 13 artikla ja tiedonsaantia koskeva 17 artikla

42. Katuoloissa elävien lasten oikeus saada, etsiä ja jakaa tietoa heidän oikeuksistaan on ratkaisevan tärkeä, jotta nämä oikeudet voitaisiin sisäistää ja toteuttaa käytännössä. Kontekstisidonnainen ja helppopääsyinen lapsen oikeuksien koulutus auttaa poistamaan osallistumisen esteitä, jolloin lapset saavat äänensä kuuluville. Katuoloissa elävien lasten saatavilla on oltava helppopääsyisten ja asianmukaisten kanavien kautta täsmällisiä, laadukkaita ja lapsiystävällisiä tietoja, jotka koskevat a) valtion roolia ja vastuuta sekä ihmisoikeusloukkausten yhteydessä käytettävissä olevia oikeussuojaa tarjoavia valitusmekanismeja, b) suojelua väkivallalta, c) seksuaali- ja lisääntymisterveyttä, mukaan lukien perhesuunnittelua ja sukupuoliteitse tarttuvien tautien ehkäisyä, d) terveellisiä elämäntapoja, mukaan lukien ravintoa ja fyysistä aktiivisuutta, e) turvallista ja kunnioittavaa sosiaalista ja seksuaalista käyttäytymistä, f) onnettomuuksien ehkäisyä ja g) alkoholin, tupakan, huumeiden ja muiden haitallisten aineiden väärinkäytön kielteisiä vaikutuksia.

Yksityisyyttä, kunniaa ja mainetta koskeva 16 artikla

43. Katuoloissa elävien lasten yksityisyys voi olla rajallinen, sillä heidän täytyy suorittaa toimiaan julkisilla paikoilla. Heidän tai heidän vanhempiansa tai perheensä syrjintä katuoloissa elämisen perusteella saattaa heidät erityisen alttiiksi 16 artiklan loukkauksille. Komitea tunnustaa, että pakkohäätö muodostaa yleissopimuksen 16 artiklan loukkauksen, ja ihmisoikeuskomitea on aiemmin tunnustanut sen olevan kansalais- ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen 17 artiklan loukkaus.³⁹ Kunniaan ja maineeseen liittyviä ohjeita löytyy edellä 27 kohdassa esitetyistä leimaamiseen liittyvistä suosituksista ja jäljempänä 60 kohdassa esitettävistä suosituksista, joissa käsitellään syrjimätöntä ja kunnioittavaa kohtelua poliisin taholta.

C. Perhepiiri ja vaihtoehtoinen hoito**Vailla perheen turvaa olevan lapsen oikeutta erityiseen suojeluun ja tukeen koskeva 20 artikla***Hoitomuodot*

44. Valtio on niiden katuoloissa elävien lasten tosiasiallinen huoltaja, joilla ei ole ensisijaista huoltajaa tai sijaishuoltajaa, ja 20 artiklan mukaisesti velvollinen takaamaan vaihtoehtoisen hoidon lapselle, joka on tilapäisesti tai pysyvästi vailla perheen turvaa.⁴⁰ Hoitomuotoja ovat muun muassa seuraavat: katutyöntekijänä työskentelevän luotettavan aikuisen tai vertaisten tarjoama moraalinen ja käytännön tuki kaduilla eläville lapsille ilman, että lapsia vaaditaan tai heidät pakotetaan luopumaan yhteyksistään katuelämään ja/tai muuttamaan vaihtoehtoiseen asumismuotoon, sekä palvelupisteet ja yhteisö- tai sosiaalikeskukset, yömajat, päiväkodit, tilapäinen laitoshoido ryhmäkodeissa, sijaisperhehoito, perheen jälleenyhdistäminen ja itsenäinen asuminen tai pitkäaikaiset hoitovaihtoehdot, joihin sisältyy muun muassa adoptio. Vapauden riistäminen esimerkiksi pidätykselleissä tai suljetuissa laitoksissa ei koskaan ole suojelumuoto.

³⁹ Katso CCPR/CO/83/KEN, 22 kohta, ja CCPR/C/BGR/CO/3, 24 kohta.

⁴⁰ Katso yleiskommentti nro 13, 33 ja 35 kohta.

Lapsenoikeusperustaisen lähestymistavan soveltaminen

45. Puuttumistoimet, jotka eivät kunnioita lapsia aktiivisina toimijoina heidän siirtyessään kaduilta vaihtoehtoiseen hoitoon, eivät ole toimivia: lapset usein päätyvät takaisin kaduille, kun he karkaavat hoidosta tai sijoitusjärjestelyt epäonnistuvat. Nämä epäonnistuvat, jos katuoloissa elävät lapset siirretään asumaan vieraille alueille lähes tuntemattomien sukulaisten luokse. Soveltamalla lapsenoikeusperustaista lähestymistapaa vaihtoehtoisten ratkaisujen kehittämiseen ja toteuttamiseen valtiot varmistavat, ettei lasten ole pakko olla riippuvaisia yhteyksistään katuelämäänsä henkiinjäämisensä ja/tai kehityksensä turvaamiseksi ja ettei heidän ei ole pakko hyväksyä sijoitusjärjestelyä vasten tahtoaan. Valtioiden tulisi lainsäädännön, määräysten ja poliittisten ohjeiden avulla varmistaa, että lapsen näkemykset selvitetään ja otetaan huomioon sijoittamista koskeissa päätöksissä, hoitosuunnitelmien laadinnassa ja tarkistamisessa sekä vierailuissa perheen luona.⁴¹ Valtioiden tulisi kunnioittaa vakiintuneita kansainvälisiä normeja, jotka rajaavat laitoshoidon viimeiseksi keinoksi⁴², varmistaa, ettei lapsia sijoiteta tarpeettomasti vaihtoehtoiseen hoitoon ja että vaihtoehtoista hoitoa tarjottaessa se toteutetaan asianmukaisissa olosuhteissa, jotka ovat lapsen oikeuksien ja edun mukaisia.⁴³ Valtioiden tulisi varmistaa, että valtion ja kansalaisyhteiskunnan ylläpitämät asuntolat ja tilat ovat turvallisia ja laadukkaita. Jos sijoittamisen perheenjäsenten luokse katsotaan olevan lapsen edun mukaista, kun katuoloissa elävää lasta itseään on kuultu, tarvitaan molemminpuolista huolellista valmistautumista ja seurantaa. Usein tarvitaan myös siirtymävaihetta, kun lapsi siirtyy kadulta pitkäaikaiseen sijoitukseen, ja tämän jakson pituus määritellään tapauskohtaisesti yhdessä lapsen kanssa. Poliisin tai muiden toimijoiden ylläpitämien pidätyscellien käyttö lasten majoittamiseen vaihtoehtoisten hoitopaikkojen puuttuessa ei ole hyväksyttävää.

Vanhemmista erottamista koskeva 9 artikla

46. Monet katuoloissa elävät lapset asuvat perheensä kanssa, joka asuu joko kadulla tai muualla, ja/tai pitävät yhteyttä perheeseensä. Heitä tulisi tukea säilyttämään nämä perhesiteet. Valtioiden ei tulisi erottaa lapsia perheistään pelkästään sillä perusteella, että perheet työskentelevät tai elävät kadulla. Valtioiden ei tulisi myöskään erottaa vauvoja tai lapsia, jotka ovat syntyneet katuoloissa eläville lapsille. Taloudellisen ja aineellisen köyhyyden tai suoraan ja pelkästään tällaisesta köyhyydestä johtuvien olosuhteiden ei koskaan pitäisi olla ainoana perusteena lapsen erottamiselle vanhempien huollosta, vaan ne pitäisi tulkita merkiksi siitä, että perhe tarvitsee asianmukaista tukea.⁴⁴ Pitkäaikaisen erottamisen estämiseksi valtiot voivat tukea tilapäisiä, oikeuksia kunnioittavia hoitovaihtoehtoja lapsille, joiden vanhemmat esimerkiksi muuttavat pois tietyksi osaksi vuotta kausityön takia.

Lasten huolenpidosta ja suojelusta vastaavia laitoksia ja palveluja koskevia määräyksiä koskeva 3 artiklan 3 kohta ja sijoituksen ajoittaista tarkistamista koskeva 25 artikla

47. On tärkeää määritellä valtion ja ei-valtiollisten toimijoiden tarjoamien palvelujen laatu sekä ylläpitää ja seurata sitä, jotta voidaan estää lapsia joutumasta takaisin kadulle siksi, että heidän huolenpitoaan ja suojelemaan koskevia oikeuksia ei ole pystytty turvaamaan. Tavoitteena on myös hyödyttää katuoloissa jo eläviä lapsia. Valtioiden tulisi tarjota laadukkaita, oikeuksia kunnioittavia palveluja ja tukea kansalaisyhteiskuntaan samaan. Valtion tulisi tukea katuoloissa elävillä lapsille tarkoitettuja ei-valtiollisia laitoksia ja palveluja ja antaa niille varoja ja asianmukaiset valtuudet sekä säännellä ja valvoa niitä. Tällaisiin palveluihin osallistuvalla henkilöstöllä on annettava koulutusta 18 kohdan mukaisesti.

⁴¹ Katso yleiskommentti nro 12, 54 kohta, yleiskommentti nro 6, 40 kohta, ja yleiskommentti nro 7, 36(b) kohta.

⁴² Katso yleiskommentti nro 3, 35 kohta.

⁴³ *Lasten sijaishuoltoa koskevat ohjeet*, yleiskokouksen päätöslauselma nro 64/142, liite.

⁴⁴ Katso yleiskommentti nro 14, 62 kohta.

Vanhempien vastuuta koskeva 18 artikla

48. Vanhemmille ja laillisille huoltajille annettava tuki on olennaista, jotta voidaan estää lapsia joutumasta katuoloihin ja vahvistaa katuoloissa jo eläville lapsille tarkoitettuja perheiden jälleenyhdistämishoitoja. Valtioiden velvollisuutena on antaa vanhemmille ja laillisille huoltajille asianmukaista apua heidän hoitoonsaan lastenkasvatustehtäväänsä sekä huolehtia lastensuojelulaitosten ja -palvelujen kehittämisestä. Valtioiden tulisi ryhtyä toimenpiteisiin sellaisten rakenteellisten tekijöiden poistamiseksi, jotka aiheuttavat paineita epävakaisissa tilanteissa oleville perheille. Keskeisiä ratkaistavia ongelmia ovat muun muassa seuraavat: yhteisön oikeusperustaisen kehittymisen edistäminen köyhyydestä kärsivillä asuinalueilla, kattavien taloudellisten ja sosiaalisten turvaverkkojen perustaminen, turvallisten ja edullisten päiväkotijärjestelyjen ja muiden erityispalvelujen tarjoaminen sekä perheiden sopivaan asuntoon ja tulonhankintaan pääsyn parantaminen. Rakenteellisten ja poliittisten lähestymistapojen lisäksi haavoittuvassa asemassa olevat perheet tarvitsevat tapauskohtaisia ratkaisuja, joita toteuttavat pätevät ammattilaiset. Valtioiden tulisi investoinnein tukea ja lisätä lapsenoikeusperustaiseen lähestymistapaan perustuvia perheille tarkoitettuja tukiohjelmia, joiden on osoitettu pysäyttävän sellaisten olosuhteiden siirtymisen sukupolvelta toiselle, jotka johtavat lasten päätymiseen katuoloihin. Valtioiden tulisi ryhtyä toimenpiteisiin tarjotakseen yleistä koulutusta lapsen oikeuksista ja myönteisestä vanhemmuudesta kaikille vanhemmille ja huoltajille ja asettaa tässä etusijalle leimamattomalla tavalla perheet, joiden lapset ovat vaarassa päätyä katuoloihin. Tässä koulutuksessa tulisi käsitellä lapsen oikeuksia, mukaan lukien kuinka lapsia kuunnellaan ja heidän näkemyksensä otetaan huomioon päätöksenteossa, myönteistä lastenkasvatusta, mukaan lukien positiivisia kurinpitotaitoja, väkivallatonta konfliktien ratkaisua ja kiintymysvanhemmuutta, ja varhaislapsuuden kehitystä. Katso myös 35 ja 49 kohta.

D. Riittävä elintaso**Oikeutta riittävään elintasoon koskeva 27 artikla***Vanhempien, huoltajien ja lasten tukeminen*

49. Valtioiden tulisi 27 artiklan 3 kohdan mukaisesti varmistaa, että kaikilla lapsilla on riittävä elintaso heidän ruumiillisen, henkisen, hengellisen ja moraalisen kehityksensä turvaamiseksi, jotta voidaan estää heitä joutumasta katuoloihin ja turvata katuoloissa jo elävien lasten oikeudet. Valtiot ryhtyvät tarpeellisiin toimiin tukeakseen vanhempia ja muita lapsesta vastuussa olevia tämän oikeuden toteuttamisessa sekä antavat tarvittaessa aineellista apua ja tukevat ohjelmia, joissa kiinnitetään huomiota erityisesti ravintoon, vaateeseen ja asumiseen. Nämä määräykset eivät jätä valtioille harkinnanvaraa. Niiden täytäntöönpanoa kansallisten olosuhteiden ja sopimusvaltioiden varojen mukaisesti tulisi tulkita 4 artiklan yhteydessä, eli mahdollisimman täysimääräisesti sopimusvaltioiden käytettävissä olevien voimavarojen mukaan ja tarvittaessa kansainvälisen yhteistyön puitteissa kiinnittäen erityistä huomiota valtioiden velvollisuuksiin täyttää sosiaalisia, taloudellisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevat keskeiset vähimmäisvelvollisuudet. Katuoloissa elävät lapset asettavat aineellisen avun osalta etusijalle tarpeen turvalliseen paikkaan, jossa asua, ravintoon ja maksuttomaan ja helppopääsyiseen sairaanhoitoon ja koulutukseen, joita toteutetaan vanhemmille ja huoltajille tarjottavan valtion tuen välityksellä, erityisesti tuetun ja sopivan asunnon ja tulonhankinnan osalta. Yleissopimuksen 27 artiklan 3 kohdan tulkinta ei rajoitu toimenpiteisiin, joilla autetaan vanhempia ja muita lapsesta vastuussa olevia. Velvollisuuden tarjota tarvittaessa aineellista apua ja tukea ohjelmia tulisi tulkita kattavan myös lapsille suoraan tarjottavan avun. Tämä on erityisen oleellista sellaisille katuoloissa eläville lapsille, joilla ei ole siteitä perheeseensä tai joiden perhesiteisiin liittyy väkivaltaa. Joko valtio tai valtion tuella kansalaisjärjestöt voivat tarjota lapsille suoraa aineellista apua palvelujen muodossa. Valtioiden toimenpiteet lapsen elatuksen turvaamiseksi ovat erityisen tärkeitä yksinhuoltajaperheille ja uudelleen rakennetuille perheille (katso 27 artiklan 4 kohta).

Sopiva asunto

50. Oikeus asuntoon on 27 artiklan keskeinen osatekijä, joka on erityisen oleellinen katuoloissa eläville lapsille. Taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien komitea on tulkinnut sen laajasti oikeudeksi asua jossakin turvassa, rauhassa ja ihmisarvoisesti.⁴⁵ Tämä selventää sen, että "sopivuuden" käsite asunnon yhteydessä edellyttää seuraavien huomioimista: hallintaoikeuden oikeusvarmuus, palvelujen, materiaalien, tilojen ja infrastruktuurin saatavuus ja edullisuus, asumiskelpoisuus, helppopääsyisyys, sijainti ja kulttuurinen sopivuus.⁴⁶ Muun muassa lapset kärsivät suhteettomasti pakkohäädöistä.⁴⁷ Pakkohäädöt esimerkiksi tuhoamalla epäviralliset tai laittomat asunnot voivat tehdä lasten elämästä epävarmempaa ja pakottaa heidät nukkumaan kaduilla sekä altistaa heidät oikeuksiensa lisäloukkauksille. Merkittävänä aiheena katuoloissa elävien lasten kanssa käydyissä kuulemisissa on joidenkin valtion ylläpitämien "asuntoloiden" riittämättömyys ja sopimattomuus ja niihin liittyvä väkivallan yleisyys ja turvattomuus, mistä syystä lapset ovat mieluummin kaduilla.

Täytäntöönpanotoimenpiteet

51. Valtioiden tulisi ryhtyä toimenpiteisiin puuttuakseen köyhyyden ja tuloerojen rakenteellisiin syihin, jotta voidaan vähentää epävarmoissa tilanteissa oleviin perheisiin kohdistuvia paineita ja vahvistaa tällaisia perheitä, jolloin lapsille voidaan tarjota parempaa suojelua ja vähentää sen todennäköisyyttä, että lapset päätyvät katuoloihin. Tällaisia toimenpiteitä ovat muun muassa seuraavat: taloudellista epätasa-arvoa vähentävien vero- ja menopolitiikkojen käyttöönotto, oikeudenmukaiseen palkkaan perustuvan työllisyyden ja muiden tulonhankintamahdollisuuksien lisääminen, köyhiä suosivien politiikkojen käyttöönotto maaseudun ja kaupunkien kehittämiseen, korruption torjunta, lapsikeskeisten politiikkojen ja budjetoinnin käyttöönotto, lapsikeskeisten köyhyyden vähentämiseen tähtäävien ohjelmien vahvistaminen alueilla, joissa siirtolaisuusasteen tiedetään olevan korkea, ja riittävän sosiaaliturvan ja sosiaalisen suojelun tarjoaminen. Erityisiä esimerkkejä ovat Euroopan ja Pohjois-Amerikan maissa käytetyt lapsilisäohjelmat ja Latinalaisen Amerikan maissa käyttöön otetut rahansiirto-ohjelmat, joita sovelletaan laajasti myös Aasian ja Afrikan maissa. Valtioiden tulisi pyrkiä siihen, että tällaiset ohjelmat tavoittavat kaikkein syrjäytyneimmässä asemassa olevat perheet, joilla ei välttämättä ole pankkitiliä. Aineellista tukea tulisi antaa vanhemmille ja huoltajille ja myös suoraan katuoloissa eläville lapsille, ja tähän liittyvät järjestelmät ja palvelut tulisi suunnitella ja toteuttaa lapsenoikeusperustaisen lähestymistavan pohjalta. Asumisen osalta hallintaoikeuden varmuus on olennainen seikka, jolla voidaan estää lapsia joutumasta katuoloihin. Tähän kuuluu pääsy sopivaan ja turvalliseen asuntoon, pääsy turvalliseen juomaveteen, sanitaatioon ja hygienia-tiloihin. Lapsiin, mukaan lukien epävirallisissa tai laittomissa asunnoissa asuvat lapset, ei tulisi kohdistaa pakkohäätöjä ennen kuin heille on tarjottu sopivaa vaihtoehtoista asuntoa: valtioiden on ryhdyttävä asianmukaisiin toimiin vaikutusten kohteena olevien lasten osalta. Kehitys- ja infrastruktuurihankkeilta tulisi edellyttää arviointeja lapsi- ja ihmisoikeusvaikutuksista, jotta voidaan minimoida siirtymisestä aiheutuvat kielteiset vaikutukset.

⁴⁵ Katso taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien komitea, yleiskommentti nro 4 (1991) oikeudesta sopivaan asuntoon, 7 kohta.

⁴⁶ *Ibid.*, 8 kohta.

⁴⁷ Katso taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien komitea, yleiskommentti nro 7 (1997) pakkohäädöistä, 10 kohta.

E. Vammaisuus ja terveys

Vammaisia lapsia koskeva 23 artikla

52. Vammaiset lapset päätyvät katuoloihin eri syistä, joita ovat muun muassa taloudelliset ja sosiaaliset tekijät, ja toisinaan heitä hyväksikäytetään kerjäämiseen. Valtioiden tulisi ryhtyä kaikkiin tarvittaviin toimiin estääkseen ja nimenomaisesti kriminalisoidakseen tällaisen hyväksikäytön ja saattaakseen siihen syyllistyneet oikeuden eteen.⁴⁸ Katuoloissa elävät lapset voivat olla vaarassa vammautua katuelämän kielteisten vaikutusten vuoksi, joita aiheutuu esimerkiksi väkivallasta, hyväksikäytöstä ja päihteiden väärinkäytöstä. Henkiset ja psykososiaaliset vammat voivat asettaa katuoloissa elävät lapset erityisen alttiiksi riistolle ja hyväksikäytölle. Valtioiden tulisi ottaa käyttöön erityisiä suojelutoimenpiteitä, joihin kuuluu muun muassa sellaisten esteiden tunnistaminen ja poistaminen, jotka haittaavat vammaisten lasten pääsyä palveluihin, mukaan lukien osallistavaan koulutukseen.

Terveyttä koskeva 24 artikla⁴⁹ ja huumeiden ja päihteiden väärinkäyttöä koskeva 33 artikla

53. Katuympäristö voi lisätä alttiutta ruumiillisen ja henkisen terveyden ongelmille.⁵⁰ Haasteita ovat muun muassa suhteettoman korkea päihteiden väärinkäyttöaste, HIV⁵¹ ja muut sukupuoliteitse tarttuvat taudit, raskaudet, väkivalta (myös ikäovereiden taholta), itsemurha-ajatukset ja itsemurhat, itselääkintä sääntelemättömillä lääkkeillä ja altistuminen tartuntataudeille, saasteille ja liikenneonnettomuuksille. Komitea painottaa tarvetta terveystieteille ja -palveluille, joihin sisältyy muun muassa seksuaali- ja lisääntymisterveys ja jotka on räätälöity katuoloissa elävien lasten erityistarpeisiin. Niiden tulisi olla ystävällisiä ja kannustavia, kattavia, helppopääsyisiä, maksuttomia, luottamuksellisia, tuomitsemattomia, syrjimättömiä, lasten itsenäisiä päätöksiä kunnioittavia eikä niiden yhteydessä saisi vaatia vanhemman suostumusta.⁵² Terveyspalvelut tulisi tehdä helppopääsyisiksi riippumatta fyysisestä sijainnista tai sosiaalisesta asemasta. Katuoloissa elävillä lapsilla tulisi olla pääsy ilmaisiin perusterveydenhuoltopalveluihin yleisen sairausvakuutuksen ja sosiaalisten suojeluohjelmien kautta. Valtioiden tulisi lisätä katuoloissa eläville lapsille tarkoitettuja päihteiden väärinkäyttöön liittyviä ehkäisy-, hoito- ja kuntoutuspalveluja, mukaan lukien haittojen vähentämiseen tähtääviä palveluja, sekä traumaterapia- ja mielenterveyspalveluja. Näiden palvelujen piirissä tulisi työskennellä ammattilaisia, jotka ovat saaneet koulutusta lapsen oikeuksista ja katuoloissa elävien lasten erityistilanteesta. Valtiot voivat edistää asianmukaisesti tuettua vertaiskasvatusta, joka voi olla erityisen tehokasta päihteiden väärinkäytön, sukupuoliteitse tarttuvien tautien ja HIVin torjunnassa. Huomiota on kiinnitettävä erityisesti katuoloissa elävien lasten suojeluun huumeikauppaan osallistumiselta.

⁴⁸ Katso yleiskommentti nro 9, 76 kohta.

⁴⁹ Yleiskommentti nro 15 (2013) lapsen oikeudesta nauttia parhaasta mahdollisesta terveydentilasta.

⁵⁰ Katso yleiskommentti nro 4, 34 kohta.

⁵¹ Katso yleiskommentti nro 3, 30 kohta.

⁵² *Ibid.*, 20-21 kohta, yleiskommentti nro 4, 11 ja 26 kohta, ja yleiskommentti nro 15, 8, 11 ja 28 kohta.

F. Koulutus, vapaa-aika ja kulttuuritoiminta

Opetusta koskeva 28 artikla

54. Helppopääsyinen, maksuton, turvallinen, asianmukainen ja laadukas opetus on ratkaisevan tärkeää pyrittäessä estämään lapsia päätyästä katuoloihin ja turvaamaan katuoloissa jo elävien lasten oikeudet. Monille lapsille opetus on viimeinen kytkös laajempaan yhteiskuntaan. Valtioiden tulisi ryhtyä tarvittaviin toimiin, kuten vanhempien, huoltajien ja perheiden tukemiseen, jotta voidaan varmistaa, että katuoloissa elävät lapset voivat jatkaa koulussa ja että heidän oikeuttaan laadukkaaseen opetukseen suojellaan täysimääräisesti. Tarjolla on oltava erilaisia koulutusvaihtoehtoja, kuten "toisen mahdollisuuden tarjoava koulutus", kiinniottokurssit, kiertokoulut, markkinatutkimuksiin perustuva ammatillinen koulutus, jonka jälkeen tuetaan tulonhankkimista, ja kansalaisyhteiskunnan kumppanuuksien avulla toteutettavat polut viralliseen koulutukseen. Opettajille tulisi antaa koulutusta lapsen oikeuksista ja katuoloissa elävistä lapsista sekä lapsikeskeisistä ja osallistavista opetusmenetelmistä.

Koulutuksen tavoitteita koskeva 29 artikla⁵³

55. Katuoloissa elävien lasten koulutuksen tavoitteiden tulisi noudattaa 29 artiklaa, ja niihin tulisi sisältyä lukutaito, laskutaito, digitaalinen lukutaito, elämäntaidot, lapsenoikeuskasvatus, erilaisuuden suvaitseminen ja kansalaisuuskasvatus. Tällainen koulutus on elintärkeää, jotta voidaan turvata lasten oikeudet suojelemaan, kehittämiseen ja osallistumiseen muun muassa vahvistamalla heidän itsenäisyyttään ja voimaantumalla heitä selviytymään paremmin riskitilanteista neuvottelemalla ja jotta voidaan estää lapsia joutumasta katuoloihin. Koulutus on keskeistä myös katuoloissa jo eläville lapsille. Valtioiden tulisi ryhtyä toimenpiteisiin tarjotakseen laadukasta ja maksutonta lapsenoikeuskasvatusta ja elämäntaitokoulutusta yleisesti kaikille lapsille koulujen opetussuunnitelmien sekä epävirallisen ja kaduilla tapahtuvan opetuksen kautta, jotta voidaan tavoittaa myös koulua käymättömät lapset.

Lepoa, leikkiä ja vapaa-aikaa koskeva 31 artikla

56. Komitea korostaa oikeutta lepoon, leikkiin, vapaa-aikaan ja taide- ja kulttuuritoimintaan osallistumiseen. Katuoloissa elävät lapset soveltavat omaa luovuuttaan hyödyntäessään katujen tarjoamaa epävirallista ympäristöä leikkimiseen.⁵⁴ Valtioiden tulisi varmistaa, ettei lapsia suljeta syrjivällä tavalla pois puistoista ja leikkikentiltä esimerkiksi pukeutumissäätöjen perusteella⁵⁵ ja ottaa käyttöön toimenpiteitä, joilla lapsia autetaan kehittämään luovuuttaan ja harrastamaan urheilua, mukaan lukien tarjoamalla siirrettävissä olevia virkistytymis- ja urheilutiloja.

⁵³ Yleiskommentti nro 1 (2001) koulutuksen tavoitteista.

⁵⁴ Yleiskommentti nro 17.

⁵⁵ *Ibid.*, 49 kohta.

G. Lapsiin kohdistuva väkivalta ja erityiset suojelutoimenpiteet

Suojelua kaikenlaiselta väkivallalta koskeva 19 ja 39 artikla⁵⁶

57. Väkivalta kaikissa muodoissaan – emotionaalinen, fyysinen tai seksuaalinen väkivalta – on perustavanlaatuinen syy lasten joutumiselle katuoloihin ja seurausta tästä. Kaikenlainen väkivalta koskettaa laajasti katuoloissa elävien lasten elämää ja on lasten itsensä ensisijaisesti korostama huolenaihe. Valtioiden on ryhdyttävä erityisiin välittömiin ja kiireellisiin toimenpiteisiin suojellakseen katuoloissa eläviä lapsia. Yhdessä kaikkien yleiskommenttiin nro 13 sisältyvien suositusten kanssa toimenpiteitä ovat muun muassa seuraavat: kaikenlaisen väkivallan, myös ruumiillisen rangaistuksen, kieltäminen, mekanismit haavoittuvassa asemassa olevien lasten auttamiseksi heidän erottautuessaan perheestään ja yhteisöstään, väkivallan, syrjinnän ja muiden oikeuksien loukkausten raportointimekanismit ja mekanismit väkivaltaan syyllistyneiden saattamiseksi vastuuseen, olipa kyseessä valtio tai ei-valtiollinen toimija, yksittäinen henkilö tai ryhmä. Eriytymekanismien perustaminen saattaa olla tarpeen, jotta voidaan käsitellä henkilöitä, joiden lapset ovat ilmoittaneet uhkaavan heidän hyvinvointiaan, kuten yksittäisiä poliiseja tai järjestäytyneeseen rikollisyyteen ja huumekauppaan osallisia.

Seksuaalista hyväksikäyttöä, seksuaalista riistoa, kauppaamista ja muita hyväksikäytön muotoja koskeva 34–36 artikla

58. Katuoloissa elävät lapset ovat erityisen alttiita seksuaaliselle väkivallalle ja hyväksikäytölle, ja yleissopimuksen valinnainen pöytäkirja lasten myynnistä, lapsiprostituutiosta ja lapsipornografiasta on erityisen oleellinen heidän kannaltaan. Ammattilaisten, jotka ovat koulutettuja ymmärtämään katuoloissa elävien lasten erityistilannetta, tulisi tarjota apua sukupuolen huomioon ottavalla tavalla. Lapset ovat saattaneet joutua katuoloihin, koska heidät on kaupattu seksuaalista hyväksikäyttöä tai työvoimana hyväksikäyttöä varten, ja/tai he voivat olla alttiina tällaiselle kauppaamiselle, ruumiinosien kauppaamiselle ja muille hyväksikäytön muodoille jouduttuaan katuoloihin.

Lapsityötä koskeva 32 artikla

59. Komitea kehottaa valtioita täytäntöönpanemaan yleissopimuksen 32 artiklan 2 kohdan määräykset ja Kansainvälisen työjärjestön vähimmäisikää koskevan yleissopimuksen vuodelta 1973 (nro 138) ja lapsityön pahimpia muotoja koskevan yleissopimuksen vuodelta 1999 (nro 182), jotta katuoloissa eläviä lapsia voidaan suojella taloudelliselta hyväksikäytöltä ja lapsityön pahimmilta muodoilta. Lapsityön vastaisiin toimiin tulisi kuulua kattavia toimenpiteitä, kuten tuen tarjoaminen lapsille, jotta he voivat siirtyä koulutukseen, ja lasten ja heidän perheidensä riittävän elintason takaaminen. Tällaisia toimenpiteitä tulisi kehittää yhdessä katuoloissa elävien lasten ja muiden sidosryhmien kanssa, jotta voidaan ottaa huomioon lasten etu ja varmistaa, ettei toimenpiteillä ole odottamattomia kielteisiä vaikutuksia lasten henkiinjäämiseen tai kehitykseen. Kerjäämisen tai luvattoman kaupustelun kriminalisointi voi johtaa pahempiin henkiinjäämisekeinoihin, kuten kaupalliseen seksuaaliseen hyväksikäyttöön. Katuoloissa eläville lapsille tarkoitetut säästöohjelmat, joilla kehitetään taloudenpitotaitoja ja suojellaan ansiotuloja, ovat hyödyllisiä

⁵⁶ Katso yleiskommentti nro 3, 19 ja 36–37 kohta, yleiskommentti nro 4, 2 ja 23 kohta, yleiskommentti nro 8 (2006) lapsen oikeudesta suojeluun ruumiilliselta kurituksesta ja muilta julmilta tai halventavilta rankaisumuodoilta ja yleiskommentti nro 13.

Nuoriso-oikeutta koskeva 37 ja 40 artikla

60. Katuoloissa elävät lapset joutuvat todennäköisemmin syytetyiksi, kriminalisoiduiksi ja päätyvät nuorille tai aikuisille tarkoitettuun oikeusjärjestelmään, ja he epätodennäköisemmin hyötyvät diversioista, pidätyksen vaihtoehdoista tai korjaavan oikeuden käytännöistä, koska he eivät pysty maksamaan takuita eikä heillä välttämättä ole vastuullista aikuista, joka menisi heistä takuuseen. Poliisin väärinkäytökset, kuten häirintä (mukaan lukien lasten rahojen ja omaisuuden varastaminen, lasten joukkopidätykset tai mielivaltaiset siirrot, usein esimiesten ja/tai poliitikkojen määräyksestä), korruptio, (rahan tai seksin) kiristäminen ja ruumiillinen, henkinen tai seksuaalinen väkivalta ovat yleisiä oikeuksien loukkauksia, jotka valtioiden pitäisi kriminalisoida kiireellisesti. Komitea on huolissaan "nollatoleranssiin" perustuvista politiikoista, joilla kriminalisoidaan katuoloissa eläviä lapsia, mikä johtaa yleensä pakkohoitoon laitoksissa. Valtioiden tulisi tukea lähipoliisitoimintaa, jossa painotetaan katuoloissa elävien lasten rankaisemisen asemesta suojelua, ja soveltaa monikulttuurisuutta poliisivoimissa. Valtioiden tulisi taata kaikki oikeudet kaikille lapsille, myös katuoloissa eläville lapsille, ennemminkin korjaavaan oikeuteen kuin rankaisemiseen perustuvassa nuoriso-oikeusjärjestelmässä.⁵⁷

Aseellisia selkkauksia koskeva 38 artikla

61. Yleissopimuksen lasten osallistumista aseellisiin selkkauksiin koskeva valinnainen pöytäkirja on oleellinen, sillä katuoloissa elävät lapset ovat alttiita joutua värväytyiksi asevoimiin tai aseellisiin ryhmiin. Lapset voivat joutua katuoloihin konfliktien seurauksena, koska sosiaaliset verkostot ja perheet hajoavat, lapset joutuvat siirtymään pois yhteisöstään tai yhteisö hylkää kotiutetut lapsisotilaat. Lapsenoikeuskasvatuksen, mukaan lukien rauhankasvatuksen, ja värväämistä vastustavien aloitteiden on ennaltaehkäisevinä toimina tavoitettava katuoloissa elävät lapset. Aseellisten selkkausten vaikutusten minimoimiseen tähtäävillä puuttumistoimilla on vähennettävä ennakoivasti lasten joutumista eroon perheistään, ja perheiden jäljittämishjelmille tulisi antaa etusija. Lapsille tarkoitetuissa aseidenriisunta-, kotiutus- ja yhteiskuntaan sopeuttamishjelmissä olisi otettava huomioon yhteydet katuelämään syynä lasten osallistumiselle aseellisiin konflikteihin ja niiden seurauksena.

VI Yleiskommentin levittäminen ja yhteistyö

Yleiskommentin levittäminen

62. Komitea suosittelee, että valtiot levittävät tätä yleiskommenttia laajasti hallituksen ja lainsäädäntö- ja hallintorakenteiden keskuudessa, katuoloissa eläville lapsille, vanhemmille ja huoltajille, ammattijärjestöille, yhteisöille, yksityissektorille ja kansalaisyhteiskunnalle. Tässä tulisi käyttää kaikkia levityskanavia, kuten painettuja tiedotusvälineitä, internetiä ja lasten omia viestintäkeinoja, kuten tarinankerrontaa ja vertaiskasvatusta. Tästä syystä asiakirja on käännettävä tarvittaville kielille, kuten viittomakielille ja pistekirjoitukselle, ja saatettava vammaisille lapsille ja puutteellisen lukutaidon omaaville lapsille helposti ymmärrettävään muotoon. Samoin on tarpeen laatia kulttuurisesti sopivia ja lapsiystävällisiä versioita sekä ennemminkin kuva- kuin tekstiversioita. Lisäksi on järjestettävä työpajoja ja seminaareja ja tarjottava iän ja vammaisuuden mukaista tukea keskusteluun yleiskommentin seurauksista ja sen parhaista täytäntöönpanotavoista ja sisällytettävä yleiskommentti kaikkien katuoloissa elävien lasten puolesta ja parissa työskentelevien ammattilaisten koulutukseen. Valtioita kannustetaan myös sisällyttämään katuoloissa eläviä lapsia koskevia tietoja komitealle toimitettaviin raportteihinsa.

⁵⁷ Katso yleiskommentti nro 6, 61 kohta, ja yleiskommentti nro 10, 6, 8–9 ja 16 kohta.

Kansainvälinen yhteistyö

63. Komitea kehottaa valtioita vahvistamaan kansainvälistä sitoutumista, yhteistyötä ja keskinäistä apua, joilla pyritään estämään lapsia joutumasta katuoloihin ja suojelemaan katuoloissa jo eläviä lapsia. Tähän kuuluu tehokkaiksi havaittujen oikeusperustaisten käytäntöjen, tutkimusten ja politiikkojen määrittely ja jakaminen, seuranta ja valmiuksien kehittäminen. Yhteistyö edellyttää valtioiden, Yhdistyneiden kansakuntien elinten ja järjestöjen, alueellisten järjestöjen, kansalaisjärjestöjen (mukaan lukien lasten johtamat järjestöt ja tiedeyhteisöt), lasten, yksityissektorin ja ammatillisten ryhmien osallistumista. Komitea kannustaa näitä toimijoita tukemaan jatkuvaa korkean tason poliittista vuoropuhelua ja tutkimusta, jotka liittyvät ennaltaehkäisyyn ja torjuntaan tarkoitettuihin laadukkaisiin ja näyttöön perustuviin puuttumistoimiin. Tähän kuuluu vuoropuhelu kansainvälisellä, kansallisella, alueellisella ja paikallisella tasolla. Tällaisessa yhteistyössä voi olla tarpeen käsitellä siirtolaisina, pakolaisina ja turvapaikanhakijoina rajat ylittävien lasten ja rajat ylittävän ihmiskaupan uhreina olevien tai siitä selviytyneiden lasten suojelua.